



**Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore
GODIŠNJI IZVJEŠTAJ NACIONALNOG MEHANIZMA ZA PREVENCIJU
TORTURE ZA 2023. GODINU**

Podgorica, mart, 2024. godine

SADRŽAJ

I UVOD	4
II USLOVI ZA RAD NPM-a	7
III METODOLOGIJA RADA	7
IV REALIZOVANE AKTIVNOSTI	8
4.1 POLICIJSKE PROSTORIJE ZA ZADRŽAVANJE	9
4.1.1. Odjeljenje bezbjednosti Bar:	9
4.1.2. Odjeljenje bezbjednosti Berane	10
4.1.3 Odjeljenje bezbjednosti Bijelo Polje	11
4.1.4 Odjeljenje bezbjednosti Budva	13
4.1.5. Odjeljenje bezbjednosti Cetinje	15
4.1.5. Odjeljenje bezbjednosti Danilovgrad	16
4.1.6. Odjeljenje bezbjednosti Herceg Novi	17
4.1.7. Odjeljenje bezbjednosti Kolašin	19
4.1.8. Odjeljenje bezbjednosti Kotor	20
4.1.9. Odjeljenje bezbjednosti Nikšić	21
4.1.10. Odjeljenje bezbjednosti Podgorica	22
4.1.11. Odjeljenje bezbjednosti Pljevlja	23
4.1.12. Obilazak Odjeljenja bezbjednosti Ulcinj	25
4.1.13. Stanica policije Andrijevica	27
4.1.14. Stanice granične policije II Aerodrom Podgorica	27
4.1.14. Stanica granične policije II Aerodrom Tivat	28
4.1.15. Stanice granične policije I Ulcinj	30
4.1.16. Generala zapažanja u odnosu na Upravu policije	31
4.2. UPRAVA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA – zatvori	35
4.2.1. Zatvor u Bijelom Polju	35
4.2.2. Uprava za izvršenje krivičnih sankcija – Istražni zatvor	36
4.2.3. Generalna zapažanja u odnosu na UIKS	38
4.3 JAVNE ZDRAVSTVENE USTANOVE - psihijatrijska odjeljenja	39
4.3.1. Klinika za psihijatriju Kliničkog centra Crne Gore	39
4.3.2. Odsjek za psihijatriju Opšte bolnice u Nikšiću	41
4.3.3. Specijalna psihijatrijska bolnica Dobrota	43
4.3.4. Odjeljenje za psihijatriju Opšte bolnice u Bijelom Polju	44

NACIONALNI MEHANIZAM ZA PREVENCIJU TORTURE CRNE GORE
Godišnji izvještaj o radu Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2023. godinu

4.3.5. Generalna zapažanja u odnosu na tretman psihijatrijskih pacijenata	45
4.4 USTANOVE SOCIJALNE ZAŠTITE	46
4.4.1. JU Centar „Ljubović“	46
4.4.2. JU Dom starih „Podgorica“	47
4.4.3. JU Dom starih „Nikšić“	49
4.4.4. JU Dom starih „Bijelo Polje“	50
4.4.5. Generalna zapažanja u odnosu na ustanove socijalne zaštite	51
4.5 MIGRANTI i IZBJEGLICE	51
4.5.1. Analiza pristupa teritoriji za lica kojima je potrebna međunarodna zaštita u Crnoj Gori, sa analizom preporuka iz 2022. godine	51
4.5.2. Direkcija za prihvatanje stranaca koji traže međunarodnu zaštitu - Odsjeci Spuž i Božaj	53
4.5.3. Prinudna udaljenja stranaca	54
V MEĐUNARODNE I DOMAĆE AKTIVNOSTI NPM-a	55
5.1. Saradnja sa Potkomitetom za prevenciju torture	55
5.2. Učešće na konferencijama, okruglim stolovima i radnim sastancima	55
VI PREDSTAVLJANJE RADA NPM-a	59

I UVOD

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u skladu sa Ustavom Crne Gore i Zakonom o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore¹, vrši poslove Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM,) u cilju prevencije mučenja i drugih oblika surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja lica lišenih slobode, u skladu sa Zakonom i Opcionim protokolom uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka². NPM preduzima mjere za sprječavanje mučenja i drugih oblika surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, sprovođenjem redovnih i kontrolnih obilazaka mjesta u kojima se nalaze ili se mogu naći lica lišena slobode ili lica kojima je ograničeno kretanje, odlukom suda ili drugog državnog organa.

Upravo, kroz redovne nadzore mjesta pritvaranja NPM nastoji da osigura poštovanje ljudskih prava pritvorenih lica i spriječi zlostavljanje.

Pozivanje građana radi uzimanja obavještenja u svojstvu građanina

U odnosu na pozivanje građana radi uzimanja obavještenja u svojstvu građanina, NPM je tokom obilazaka primjetio da se u većini slučajeva realizuje slanjem pisanog poziva ali da se građani pozivaju i usmenim putem i putem telefona o čemu se najčešće sačinjava službena zabilješka.

Tim NPM-a je tokom svakog obilaska obavljao nasumične uvid u pozive koji su bili upućeni građaninu/ki radi prikupljanja obavještenja u vezi sa određenim krivičnim djelom. U većini slučajeva zapaženo je da je u pozivu naveden razlog pozivanja koji je propisan propisani čl. 74 Zakona o unutrašnjim poslovima, kao i podaci koji se odnose na naziv, mjesto i adresu organizacione jedinice policije u koju se lice poziva na razgovor, vrijeme dolaska i pravo lica da na razgovor dođe sa advokatom.

Takođe je zapaženo da u određenom broju slučajeva nije naveden konkretan razlog pozivanja odnosno u vezi kojih okolnosti se lice poziva da pruži obavještenje u svojstvu građanina, već je konstatovano da se poziva da pristupi radi prikupljanja obavještenja usvojstvu građanina, što nije u skladu sa članom 74. Zakona o unutrašnjim poslovima. Zaštitnik stoga zapaža da nije ujednačena praksa djelovanja PS u konkretnim stvarima, te da je neophodno građanina/ku upoznati sa okolnostima pozivanja.

Zaštitnik kao NPM primjećuje različitu praksu rada u pogledu sačinjavanja Zapisnika o obavještenju prikupljenom od građanina, konkretno u pogledu evidentiranja vremena početka i završetka uzimanja obavještenja u svojstvu građanina.

Uvidom u Zapisnike o obavještenju prikupljenom od građana Zaštitnik kao NPM zapaža da je u određenom broju slučajeva konstatovano vrijeme početka, odnosno vrijeme kada je završeno sa uzimanjem obavještenja. Međutim, u pojedinim Zapisnicima, koji su bili predmet analize nije bilo evidentirano vrijeme početka odnosno završetka uzimanja obavještenja.

¹ Službeni list Crne Gore", br. 042/11 od 15.08.2011, 032/14 od 30.07.2014, 021/17 od 31.03.2017)

² Zakon o potvrđivanju Opcionog protokola uz konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ponižavajućih kazni ili postupaka ("Službeni list Crne Gore" - Međunarodni ugovori, broj 9/08)

Sa tim u vezi, Zaštitnik kao NPM smatra da bi trebalo u pogledu saslušanja primijeniti CPT standarde, posebno kada je u pitanju evidentiranje vrijeme početka i završetka uzimanja obavještenja u svojstvu građanina. Ovo iz razloga što je neophodno konstatovati tačan vremenski period koji lice boravi u prostorijama kao građanin/ka, radi sprječavanja eventualne zloupotrebe njegovog/nog daljeg zadržavanja za koje nije potrebno, što bi bilo suprotno odredbama Zakonika o krivičnom postupku.³

U pogledu procesa saslušanja, CPT smatra da moraju postojati jasna pravila u pogledu načina na koji se vrši policijsko ispitivanje. Pravila treba, između ostalog, da sadrže sljedeće: obavještanje pritvorenika o identitetu (imenu i/ili broju) osoba prisutnih tokom saslušanja; dozvoljenoj dužini trajanja saslušanja; periodima odmora između saslušanja i pauzama tokom saslušanja.(...)Takođe bi trebalo da postoji obaveza sistematskog evidentiranja vremena kad saslušanje počinje i završava, svakog zahtjeva istaknutog od strane pritvorene osobe tokom saslušanja i osoba koje su prisutne tokom svakog saslušanja. CPT želi da doda da elektronsko snimanje policijskih saslušanja predstavlja dodatnu korisnu garanciju protiv zlostavljanja pritvorenika (pored toga što pruža i značajne pogodnosti policiji).⁴

Radnja dovođenja

U odnosu na lica prema kojima se sprovodi policijsko ovlašćenje – radnja dovođenja, Zaštitnik ukazuje da je članom 41 Zakona o unutrašnjim poslovima, kao vrsta policijskog ovlašćenja, mjere i radnje propisana, između ostalih, i radnja dovođenja. Članovima 77 i 78 istog Zakona je popisano u kojim slučajevima se ova radnja može primijeniti odnosno na koja lica se ova radnja ne može sprovesti. Članom 78 Zakona je propisano da:

“Policijski službenik dužan je da lice koje dovodi, prije dovođenja, na njegovom jeziku ili na jeziku koji razumije, upozna sa razlozima dovođenja i pravima: da o dovođenju obavijesti člana porodice ili treće lice od povjerenja, a ako je to lice stranac i diplomatsko konzularnog predstavnika države čiji je državljanin, odnosno predstavnika odgovarajuće međunarodne organizacije ako se radi o licu bez državljanstva ili migrantu; na advokata po sopstvenom izboru od momenta dovođenja i na zdravstveni pregled od strane doktora medicine po njegovom izboru”.

Prema podacima koje je NPM prikupio, policijski službenici primjenjuju radnju dovođenja, ali u ovoj situaciji ne postoji formalni dokaz da je lice koje se dovodi upoznato sa svojim pravima, a što bi trebalo biti jer upravo to predstavlja najvažniju procesnu garanciju za dalje postupanje prema tom licu. Zaštitnik ukazuje da bez obzira u kojem statusu je lice koje se dovodi (svjedok, oštećeni, osumnjičeni...) isto mora biti upoznato sa svojim pravima, osim u situacijama koji su definisani sljedećim stavom istog člana:

“Ako postoji vjerovatnoća da će lice koje treba dovesti pružiti otpor, dovođenje se može izvršiti i bez prethodnog saopštavanja razloga.”

Tim NPM-a je sprovodeći preventivni rad utvrdio da u Odjeljenjima bezbjednosti ne postoji posebna evidencija koja se odnosi na lica prema kojima je primijenjeno policijsko ovlašćenje – radnja dovođenja, gdje bi se evidentirale svi podaci u vezi sa tim licima.

³ ("Službeni list Crne Gore", br. 057/09 od 18.08.2009, 049/10 od 13.08.2010, 047/14 od 07.11.2014, 002/15 od 16.01.2015, 035/15 od 07.07.2015, 058/15 od 09.10.2015, 028/18 od 27.04.2018, 116/20 od 04.12.2020, 145/21 od 31.12.2021)- član 259, st. 2;

⁴ Izvještaj CPT/Inf(92)3-part1 - Izvod iz 2. opšteg izveštaja – paragraf 39.

Zaštitnik kao NPM ukazuje na standard Evropskog komiteta za prevenciju torture navodi da je važno da kada god se neko lice dovede ili pozove u policijsku ustanovu u cilju prikupljanja informacija o krivičnom djelu, njegovo/njeno prisustvo uvijek propisno evidentira. Posebno, u evidenciji treba navesti ko je doveden ili pozvan, od strane koga, po čijem nalogu, u koje vrijeme, iz kog razloga, u kom svojstvu (osumnjicheni, svjedok, itd.), kome je dotično lice predato i kada je dotično lice napustilo prostorije policije.⁵

Evidencije i dosijeji za LLS/ZL u dežurnoj službi

NPM je, kao i svake godine, analizirao postupanje dežurne službe prema licima lišenim slobode (LLS) i zadržanim licima (ZL) u prostorijama za zadržavanja kao i vođenje evidencija i dosijea za ta lica.

Postupanje policijskih službenika/ca u dežurnoj službi prema LLS/ZL je profesionalno i zaključak je da se da se prava tih lica, koja su zagarantovana u toj fazi postupka poštuju. Navedeno se u većini slučajeva propisno evidentira kroz dokumentaciju, prije svega kroz dosijee.

Uvidom u dokumentaciju, tim NPM-a je tokom obilazaka, u sporadičnim slučajevima našao da se pojedini dosijeji ne popunjavu u potpunosti, posebno rubrike koje se odnose na ishranu LLS/ZL, a ponegdje vezano i za konstataciju da li je uručen Informativni list. Ovakvu situaciju starješine objašnjavaju nenamjernim propustom, uzevši u obzir manjak službenika/ca u dežurnoj službi. Kako je i prethodnih godina navedeno širok je raspon poslova koje obavljaju službenici u dežurnoj službi – od komunikacije sa građanima, vođenja dokumentacije, pa do toga da su službenici zaduženi za bezbjednost lica u prostorijama za zadržavanje.

Materijalni uslovi u prostorijama za zadržavanje

Kao i svih ranijih godina na zatečeno stanje u prostorijama za zadržavanje pri čemu je cilj obilazaka bio poređenje zatečenog stanja sa međunarodnim standardima i važećim propisima u unutrašnjem pravu.

U ovom dijelu Zaštitnik kao NPM kontinuirano ponavlja preporuke za pojedina Odjeljenja bezbjednosti poput Ob Bijelo Polje, Ob Herceg Novi, Ob Kolašin, Ob Mojkovac, Ob Rožaje, Ob Plav, gdje nalazimo da su uslovi za boravak loši i ne zadovoljavaju ni minimalne standarde.

Fotografija – dio prostorije za zadržavanje u OB Herceg Novi, nema tekuće vode.

Uslovi za rad policijskih službenika/ca

Starosna struktura i nedostatak službenika/ca su problemi koji su NPM-u predloženi prilikom svakog obilaska. Preopterećenost obimom posla, kompleksi radni zadaci i krizne situacije zahtijevaju i pravovremenu reakciju u odnosu na mentalno i somatsko zdravlje. Zaštitnik kao NPM u zadnjih par godina ističe važnost redovnih ljekarskih pregleda, koji se i dalje ne realizuju. Upravo, mnoge studije su pokazale da stres na radnom mjestu može da izazove fizičke, ali i psihološko-zdravstvene probleme kao što su depresija, anksioznost i osjećanje hroničnog bijesa. Konstantna izloženost zaposlenih stresu, može biti destruktivna za njih u pogledu kvaliteta njihovog rada i njihovog fizičkog i mentalnog zdravlja.⁶ Takođe, rečeno nam je da službenici rijetko sami traže

⁵ CPT/Inf (2019) 2, str 22;

⁶ Maslach, 2003

psihološku podršku, jer se plaše stigmatizacije. Funkcionalna psihološka podrška u okviru Biroa za zdravstvenu zaštitu MUP-a i dalje nije zaživjela.

U 2022. godini ukupno je realizovano 40 obilazaka, odnosno u potpunosti ispunio prethodno usvojeni Plan obilazaka. Zaštitnik kao NPM je realizovao navedene obilaske kao redovne i kontrolne obilaske. Gotovo svi obilasci su bili nenajavljeni, u skladu sa metodologijom rada NPM-a.

NPM je ostvario dobru saradnju sa službenim licima u ustanovama prilikom svih obilazaka, tako da su članovi/ce tima NPM-a imali neograničen pristup svim službenim prostorijama, dokumentaciji kao i mogućnost povjerljivog razgovora sa pritvorenim licima, zatvorenima/cama, pacijentima/kinjama na psihijatrijskim odjeljenjima.

II USLOVI ZA RAD NPM-a

Na čelu NPM na nivou institucije bio je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore mr Siniša Bjeković, zamjenica za oblast zaštite od zlostavljanja, bezbjednost i NPM Mirjana Radović, stručne poslove su vršili savjetnici/ce Zaštitnika prema unutrašnjem rasporedu, dok su na ovim poslovima, zavisno od potrebe, bili angažovani i savjetnici/ce iz drugih sektora u instituciji Zaštitnika (prava djeteta, zaštita od diskriminacije, oblast pravosuđa).

U rad NPM-a bili su uključeni članovi/ce radnog tijela NPM-a za oblasti psihijatrije i sociologije. Tokom godišnjih aktivnosti, vođeno je računa i o ravnopravnom tretmanu angažovanih lica na poslovima NPM u odnosu na pripadnost polu. Takođe bili su obezbijeđeni tehnički uslovi za realizaciju aktivnosti zasnovanih na prethodno utvrđenom Godišnjem planu obilazaka.

III METODOLOGIJA RADA

NPM je i u 2023. godini sprovodio svoju preventivnu funkciju kroz obilaske policijskih prostorija za zadržavanje, zatvora, psihijatrijske bolnice i psihijatrijskih odjeljenja i drugih mjesta gdje se nalaze ili mogu naći lica lišena slobode i lica kojima je ograničeno kretanje.

Realizacijom nenajavljenih, najavljenih, redovnih, vanrednih i kontrolnih obilazaka, NPM utvrđuje i analizira zatečeno stanje i daje preporuke, u cilju unaprijeđenja sveukupnih uslova i postupanja sa ovim licima, prevencije torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kazni.

Tim NPM-a je realizovao aktivnosti na osnovu godišnjeg Plana rada, koji je pripremljen nakon konsultativnog sastanka sa NVO koje se bave pravima lica lišenih slobode, pravima psihijatrijskih pacijenata i svih onih kojima je na neki način ograničeno kretanje.

U skladu sa metodologijom, svaki obilazak se sastojao od pripremne faze, tokom koje je pripremljena potrebna dokumentacija, a članovi tima upoznati sa konkretnim zadacima. Održan je pripremni sastanak monitoring tima, na kome su se svi članovi upoznali sa svim pribavljenim materijalom/ dokumentacijom o ustanovi koja je predmet obilaska, analiziran je prethodni izvještaj o obilasku i eventualno izvještaj NVO ili drugi web dostupan materijal i informacije, koje bi mogle biti od koristi prilikom definisanja pravaca i obima predstojećeg monitoringa.

Obilasci su realizovani kroz 6 (šest) faza – uvodnim razgovorom sa starješinom ustanove, obilaskom ustanove, razgovorom sa pritvorenim licima, pacijentima ili štíćenicima, razgovorom sa zaposlenima, uvidom u dokumentaciju i završnim razgovorom sa strajješinom ustanove.

Kroz preventivne obilaske kontinuirano ukazujemo na važnost apsolutne zabrane bilo kakve vrste kažnjavanja ili odmazde prema licima lišenim slobode koja su razgovarala sa članovima NPM-a i pružila im bilo koju vrstu informacije, kao i sa službenim licima zbog razmijene informacija sa timom NPM-a, utisaka, stavova, zapažanja ili mišljenja.

Nakon obavljenog obilaska tim NPM-a bi ukazao upravi ustanove svoja zapažanja i utiske te ukazao na nepravilnosti koje je moguće i neophodno odmah otkloniti.

Na osnovu detaljne obrade pribavljenih informacija i podataka, analizom zatečenog stanja i poređenjem sa prethodno zatečenim stanjem u konkretnoj ustanovi i drugim pribavljenim informacijama, sačinjavan je izvještaj o stanju ljudskih prava i stepenu ispunjenosti prethodno datih preporuka.

Nacrt izvještaja dostavljen je ustanovi sa pozivom da se izjasne o nalazima i preporukama NPM-a. Nakon toga, utvrđen je konačan tekst izvještaja koji je dostavljen ustanovi i po potrebi nadležnom ministarstvu i potom objavljivan na web stranici institucije Zaštitnika, podstranici NPM, zajedno sa odgovorom ustanove u kojoj je obavljen monitoring.

IV REALIZOVANE AKTIVNOSTI

U 2023. godini obavljeno je 40 obilazaka, tokom koji su sagledana postupanja u organizacionim jedinicama Uprave policije - Odjeljenjima bezbjednosti Bar, Berane, Bijelo Polje, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kolašin, Kotor, Nikšić, Podgorica, Pljevlja, Ulcinj, Stanica policije Andrijevica, Stanice granične policije aerodrom Podgorica, Stanice granične policije aerodrom Tivat, Stanice granične policije I Ulcinj, Direkcije za prihvát stranaca koji traže međunarodnu zaštitu- odsjeci Spuž i Božaj, JU Dom starih Podgorica, JU Dom starih Bijelo Polje, JU Dom starih Nikšić, JU Centar Ljubović, organizacionim jedinicama Uprave za izvršenje krivičnih sankcija – Istražnog zatvora u Podgorici, Istražnog zatvora u Bijelom Polju, Zatvora za kratke kazne u Bijelom Polju, Klinike za psihijatriju Podgorica, Odsjeka za psihijatriju u Nikšiću, Odjeljenja za psihijatriju u Bijelom Polju.

U saradnji sa UNHCR realizovan je projekat „Analiza pristupa teritoriji za lica kojima je potrebna međunarodna zaštita u Crnoj Gori, sa analizom preporuka iz 2022. godine“. Tim NPM-a je zajedno sa predstavnicima UNHCR-a obavio 25 obilazaka kojima su obuhvaćeni granični prelazi/zelené granice sa Republikom Albanijom, Federacijom Bosnom i Hercegovinom i Republikom Hrvatskom, aerodromi u Podgorici i Tivtu, Prihvatilište za strance i centar za primjenu blažih mjera, Centar za prihvat – odsjek Božaj, kao i Centar za prihvat - odsjek Spuž, prikupio i analizirao nalaze sa terena i dobijene podatke. Takođe, provjeren je stepen sprovođenja ranije datih preporuka.

Na osnovu obavljenih obilazaka i analiza zatečenog stanja u 2023. godini Zaštitnik kao NPM uputio je **63 preporuke** ustanovama i nadležnim ministarstvima, ponovljeno je 59 preporuka, djelimično je ispunjeno 10 preporuka. Ustanove i nadležna ministarstva primijenili su 20 ranije upućenih preporuka.

4.1 POLICIJSKE PROSTORIJE ZA ZADRŽAVANJE

4.1.1. Odjeljenje bezbjednosti Bar:

Zaštitnik kao Nacionalni preventivni mehanizam, obavio je kontrolni obilazak Odjeljenja bezbjednosti Bar 02.03.2023. godine, radi ocjena stanja i ispunjenosti ranijih preporuka Zaštitnika.

Od 01.01.2023. godine do dana obilaska, ukupno je lišeno slobode 81 lice, dok je zadržano bilo 14 lica, od čega jedna žena.

Zaključci i preporuke

U pogledu materijalnih uslova situacija je ostala nepromijenjena, higijenske uslove potrebno je unaprijediti i prostorije održavati čistim.

Tim NPM-a je, nakon uvida u dokumentaciju, zapazio da je praksa sačinjavanja inicijalne službene zabilješke o upotrebi sredstava prinude ostala nepromijenjena. Zapazili smo da su službene zabilješke sačinjene na način da svi službenici potpišu jednu zabilješku, bez opisa sopstvenog doživljaja cijele situacije. Ranije je i u preventivnom i u reaktivnom mandatu Zaštitnika ukazano da je važno da se službene zabilješke sačinjavaju pojedinačno tj. da svaki službenik koji je primjenjivao sredstva prinude inicijalnu službenu zabilješku sačini samostalno.

Takođe, evidentirano je da se zapisnici o obezbjeđenju lica lišenog slobode/zadržanog lica ne popunjavaju u potpunosti (sva polja koja se odnose na zadržano lice/lice lišeno slobode), te da u konkretnom slučaju nije bilo zabilježeno da li je licu ponuđen obrok, zatim da su se u dosijeima nalazili stari obrasci informativnog lista, sa potpisom lišenog/zadržanog lica.

Takođe, tim NPM-a je zabilježio da pojedina lica koja su pozvana radi davanja obavještenja u svojstvu građanina nijesu evidentirana u dežurnoj službi u posebnoj evidenciji koja se odnosi na pristupanje lica po pozivu, čime nije evidentiran ulazak i izlazak tog lica u OB Bar – Uvidom u dva Zapisnika o obavještenju prikupljenom od građanina XX br. 84/3-215/21-3/615 od 22.2.2023. godine i građanina XY br. 84/3-215/23-3/734 od 2.3.2023. godine, utvrđeno je da su ista data navedenih datuma u trajanju od 12:40 do 13:10, odnosno od 10:15 do 10:45 časova. Daljim uvidom u evidenciju o licima koja pristupaju u OB Bar po pozivu, utvrđeno je da u istoj ova dva građanina koja su pristupila nijesu evidentirana, niti kada su pristupila niti kada su napustila prostorije.

Naime, građanin XY je evidentiran u drugoj evidenciji - Evidenciji ulazaka i izlazaka iz objekta OB Bar koja nije predviđena za ovu vrstu evidentiranja, dok drugo lice XX nije uopšte bilo evidentirano da je pristupilo ili napustilo objekat. Ovo može ukazivati na kršenje procesnih prava, u smislu zadržavanja kao građanina, duže nego što je Zakonom propisano.

Tim NPM-a je utvrdio da ne postoji posebna evidencija koja se odnosi na lica prema kojima je primijenjeno policijsko ovlaštenje – radnja dovođenja, gdje bi se evidentirale svi podaci u vezi sa tim licima.

Zaštitnik kao NPM podjseća na ranije date preporuke:

- da se jednokrevetna prostorija za zadržavanje upodobi standardima CPT-a u pogledu dimenzija (širina);
- da se prostorije za zadržavanje u potpunosti opreme fiksiranim klupama i stolicama kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode;
- da se u prostorijama za zadržavanje u obezbijedi pravilno funkcionisanje česmi kako bi lica koja tu borave imali kontinuiran pristup vodi;
- da se okreće prostorije za zadržavanje u skladu sa Pravilnikom;
- da se o upoznavanju lica sa pravima lica lišenih slobode sačini zapisnik koji će biti potpisan od strane tog lica i policijskog službenika koji ga je sa pravima upoznao;
- da se sva lica koja pristupaju u CB Bar radi uzimanja obavještenja u svojstvu građanina evidentiraju kroz dežurnu službu, precizno navodeći sve neophodne podatke u skladu sa CPT standardima;
- da se zapisnici o obezbjeđenju lica lišenog slobode/zadržanog lica popunjavaju u potpunosti (sva polja koja se odnose na zadržano lice/lice lišeno slobode);
- da se licima lišenim slobode/zadržanim licima uručuju novi obrasci informativnih listova u skladu sa Instrukcijom direktora Uprave policije;
- da se službene zabilješke o upotrebi sredstva prinude sačinjavaju pojedinačno tj. da svaki službenik/ca koji je primjenjivao/la sredstva prinude da sačinjava službenu zabilješku samostalno

Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM upućuje preporuke Regionalnom centru bezbjednosti Jug – Odjeljenju bezbjednosti Bar:

- da ažurira pozive koje upućuje građanima/kama na način da u Upozorenju – u napomeni navede zakonitu pravnu konstataciju u vezi situacije kada građanin/ka odbije da pruži obavještenje da se ne može dalje zadržavati , u skladu sa članom 259 stav 3;
- da se ažuriraju podacu u Evidenciji o licima koja su pristupila po pozivu u OB Bar na način da ista sadrži sve relevantne podatke u skladu sa prethodno navedenim standardom CPT.
- da se redovno održava higijena prostorija za zadržavanje i mobilijara koji se u njima nalazi.

Upravi policije:

- Da donese standardnu operativnu proceduru ili instrukciju u vezi sa formalnim upoznavanjem sa pravima lica koja se dovode obezbjeđivši akt u pisanoj formi na kojem će stajati potpis lica koje se dovodi, da je upoznat sa pravima ili da je odbio da potpiše, odnosno da nije bilo moguće lice upoznati jer je pružalo otpor.

4.1.2. Odjeljenje bezbjednosti Berane

Tim Nacionalnog preventivnog mehanizma, obavio je nenajavljeni obilazak Odjeljenja bezbjednosti Berane 26.07.2023. godine.

Od 01.01.2023. godine do do momenta obilaska ukupno je bilo lišeno slobode 111 lica, dok je zadržano bilo 25 lica.

Zaključci i preporuke

Tokom obilaska Ob Berane ukazano je da prevencija torture temeljni cilj ljudskih prava koji je zapisan u različitim međunarodnim sporazumima i zakonima.

Tokom kratke prezentacije koja je održana službenicima istaknuto je da je slaba korist od prava koja imaju lica lišena slobode ukoliko nijesu upoznati sa postojanjem tih prava kao i da su postupanje u skladu sa zakonima i nulta tolerancija torture pravila kojih treba svaki policijski službenik/ca da se pridržava.

U situacijama kada je lice na ljekarskom pregledu važno je primjeniti princip povjerljivosti. UN-ova Nelson Mandela pravila nalažu punu povjerljivost zdravstvenih pregleda, zdravstvenih kartona⁷ i informacija, osim ukoliko bi ona dovela do stvarne i neposredne prijetnje pacijentu ili drugima.⁸ Nepoštovanje ovog pravila može podrivati povjerenje između zdravstvenih profesionalaca i zatvorenika.

Zaštitnik kao NPM podjseća na ranije date preporuke:

- da se ćebad i posteljina u prostorijama za zadržavanje, kao i dušeci na krevetima redovno higijenski održavaju;
- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim klupama i stolicama, kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode.

Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM daje preporuke Odjeljenju bezbjednosti Berane:

- da se ljekarski pregledi lica lišenih slobode i zadržanih lica obavljaju poštujući princip povjerljivosti tj. bez mogućnosti audio slušanja razgovora tokom pregleda.

4.1.3 Odjeljenje bezbjednosti Bijelo Polje

Nenajavljeni obilazak Odjeljenja bezbjednosti Bijelo Polje obavljen je 04.05.2023. godine

Od 01.01.2023. godine do 04.05.2023. godine, ukupno je bilo lišeno slobode 91 lice, dok su zadržana bila 33 lica.

⁷ UN-ova Nelson Mandela pravila, op. cit., napomena 13, pravila 31 i 26.

⁸ Ibid., Pravilo 32.1.c. Princip povjerljivosti medicinskih informacija je temeljno načelo medicinske prakse i mora se primjenjivati s istom pažnjom u zatvorima kao i u opštoj zajednici. Ovo je posebno važno s obzirom na visok rizik od povrede prava, stigmatizacije i diskriminacije sa kojima se zatvorenici mogu suočiti ako je stanje njihovog fizičkog ili mentalnog zdravlja poznato drugima. Detaljni i tačni medicinski podaci su bitni kako bi se osigurao kontinuitet liječenja, što se odnosi i na slučajeve u kojima se obavlja premještaj zatvorenika ili njihovo puštanje na slobodu, ODIHR i PRI, Smjernice o Nelson Mandela pravilima, op. cit., napomena 10, Poglavlje 6, stav 123-125

Zaključci i preporuke

Zaštitnik kao NPM u kontinuitetu ukazuje na neophodnost da se prostorije za zadržavanje adaptiraju ili u konačnom zatvore i izmjeste na drugo mjesto u okviru OB-a. Nehigijensko okruženje, nedovoljno prirodne svjetlosti, neprijatni mirisi, vlaga, bez tekuće vode u prostorijama, samo su neki od nedostataka koji mogu predstavljati kršenje člana 3 Konvencije.

U pogledu vođenja dokumentacije važno je bilježiti tačno vrijeme prisustva u Zapisniku o obavještenju prikupljenom od građanina, ali i u Evidenciji u Dežurnoj službi. Pregledom dokumentacije primijećeno je da u Zapisniku o obavještenju prikupljenom od građanina, br. 23/1 od 23.08.2021. godine nije navedeno vrijeme kada je prikupljanje obavještenja započeto, niti kada je završeno. Ovaj podatak nije bilo moguće pronaći ni u Evidenciji u Dežurnoj službi. Tačne evidencije su jedan od važnih preduslova u prevenciji kršenja procesnih prava, a u smislu zadržavanja duže nego što je zakonom predviđeno. Na ovakvu obavezu ukazuju i standardi CPT-a.

Tim NPM-a je utvrdio da ne postoji posebna evidencija koja se odnosi na lica prema kojima je primijenjeno policijsko ovlašćenje – radnja dovođenja, gdje bi se evidentirale svi podaci u vezi sa tim licima.

Tokom prethodnog obilaska ukazano je da je neophodno razmotriti mogućnost saslušanja lica audio – video uređajem koje je predviđeno i novim Zakonom o unutrašnjim poslovima⁹ radi prevencije i zaštite od neosnovanih ili eventualno netačnih pritužbi lica koja se saslušavaju i jačanja procesnih garancija protiv mučenja i zlostavljanja .

Odjeljenje bezbjednosti se u januaru obratilo Medicinskom centru, u dopisu koji je upućen načelniku, sa zahtjevom da se za policijske službenike Ob Bijelo Polje organizuju i obave zdravstveni sistematski pregledi uključujući i psihološku pomoć. U zahtjevu je navedeno da je neophodno obratiti pažnju da li ima policijskih službenika/ca koji ne ispunjavaju zdravstvene uslove za držanje i nošenje vatrenog oružja. Do momenta obilaska NPM-a aktivnosti na ovu temu nijesu bile preduzete.

Nedostatak ljudskih resursa i dalje je problem u Ob Bijelo Polje. Sva predviđena mjesta po sistematizaciji nijesu popunjena, a policijski službenici i dalje obavljaju poslove sudskog obezbjeđenja. Timu je predočeno da ovakva situacija stvara hronični problem, utiče na efikasnost i motivaciju službenika/ca.

Zaštitnik kao NPM podseća na ranije date preporuke:

- da se stave van upotebe prostorije za zadržavanje dok su u potpunosti ne renoviraju i ne adaptiraju u skladu sa standardima;
- da se obezbijede posebne prostorije za saslušanje i njihovo opremanje opremom za audio i/ili video snimanje;
- da se riješi problem angažovanja službenika/ca Cb Bijelo Polje na poslovima sudskog/tužilačkog obezbjeđenja;

Upravi policije:

- da se obezbijede službenicima redovni zdravstveni sistematski pregledi i psihološka podrška;

⁹ Radnje policijskih službenika mogu se snimati uređajima za audio-vizuelno snimanje u cilju zaštite bezbjednosti lica i imovine vršenjem policijskih poslova, kontrole primjene policijskih ovlašćenja, kao i zaštite policijskih službenika. (član 44)

Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM upućuje preporuke Odjeljenju bezbjednosti Bijelo Polje:

- da se bilježiti tačno vrijeme prisustva građanina u Zapisniku o obavještenju prikupljenom od građanina, ali i u Evidenciji u Dežurnoj službi u skladu sa prethodno navedenim standardom CPT;

Upravi policije:

- Da donese standardnu operativnu proceduru ili instrukciju u vezi sa formalnim upoznavanjem sa pravima lica koja se dovode obezbjeđivši akt u pisanoj formi na kojem će stajati potpis lica koje se dovodi, da je upoznat sa pravima ili da je odbio da potpiše, odnosno da nije bilo moguće lice upoznati jer je pružalo otpor.

4.1.4 Odjeljenje bezbjednosti Budva

Obilazak Odjeljenja bezbjednosti Budva obavljen je 21.03.2023. godine.

Od početka 2023. godine zaključno sa danom obilaska, prema evidencijama ukupno su 102 lica lišena slobode, dok je zadržano bilo devet lica.

Zaključci i preporuke

U pogledu materijalnih uslova tim je konstatovao da su prostorije i dalje u suprotnosti sa CPT standardima. Takođe, nije uspostavljena prksa i mogućnost audio-vizuelnog snimanja razgovora. U Cb-u ne postoji posebna prostorija, za čuvanje stvari i predmeta koje policijski službenik privremeno oduzima.

Ovo Odjeljenje bezbjednosti hronično se suočava sa nedostatkom službenika/ca. Timu NPM-a predočeno je da npr. u Stanici policije OB Budva nedostaje 35 službenika od ukupno 95 koliko predviđa sistematizacija, dok je u Stanici kriminalističke policije od ukupno 33 predviđena službenika/ca radno bilo aktivno svega njih 13. Upravo ovakva situacija, sa još nizom drugih faktora, doprinosi sindromu sagorijevanja i može proizvesti niz negativnih učinaka kako za individuu tako i za cjelokupnu radnu organizaciju. Zaštitnik je stoga i ranije ukazivao na važnost pravovremenog kadriranja ali i redovnih sistematskih pregleda gdje bi se, između ostalog, sagledala mogućnost sposobnosti vršenja određenih poslova od strane policijskih službenika/ca.

Zaštitnik kao NPM podseća na ranije date preporuke:

- da se prostorije za zadržavanje upodobi standardima CPT-a;
- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim klupama i stolicama;
- Da se razmotri mogućnost snimanja audio i video uređajem, uz dosljedno poštovanja ljudskih prava;
- Da se razmotri mogućnost obezbjeđivanja magacina u sklopu CB Budva, u kojem će se čuvati oduzete stvari iz krivičnih djela i prekršaja, koje će se skladištiti u skladu sa zakonom i podzakonskim propisima;
- Da se službenicima obezbijedi redovni zdravstveni sistematski pregledi, kao i psihološka podrška.

Izvještaj o upotrebi sredstava prinude u koji smo ostvarili uvid bio je detaljan, sa podacima na osnovu kojih je moguće sprovesti valjan postupak ocjene opravdanosti, pravilnosti i zakonitosti upotrebe sredstava prinude. Uvidom u dio dokumentacije, primjećena je dobra praksa - da se službene zabilješke o upotrebi sredstva prinude sačinjavaju pojedinačno tj. da svaki službenik/ca koji je primjenjivao/la sredstva prinude sačinjava službenu zabilješku samostalno.

Takođe, evidentirano je da se zapisnici o obezbjeđenju lica lišenog slobode/zadržanog lica popunjavaju ažurno i detaljno. Predstavnicima NPM-a službenici su sugerisali da bi ubuduće korisna praksa bila da se obrazac za lica lišena slobode-zadržana lica koje službenici dežurne službe ručno popunjavaju, po mogućnosti unese u elektronsku aplikaciju događaja - evidenciju lica lišenih slobode. Ovo iz razloga što bi nakon unosa podataka za lica lišena slobode-zadržana lica, isti bili prenešeni na obrazac za lica lišena slobode, s tim što dio koji je potreban za lični potpis lica lišenog slobode (oduzete stvari i da je primio informativni list) i dalje ručno popunjavao. Službenici su sugerisali predstavnicima NPM-a da nedostatak službenika/ca rezultira time da u Dežurnoj službi radne zadatke vrlo često obavlja samo jedan službenik/ca. Iz tog razloga se dešavalo da ponekad ne ubilježe npr. podatak da je ponuđen obrok zadržanom licu. Službenici su naveli da bilježenje ovih podataka i kroz elektronsku evidenciju smanjilo eventualne propuste koje je tim NPM-a ranije evidentirao u vođenju dokumentacije.

Nakon obilaska tim je ukazao nadležnim službenicima da u pozivima koji se upućuju građanima mora biti naznačeno da građanin ima pravo da u prostorije policije dođe zajedno sa advokatom, te da ako građanin odbije da pruži obavještenja on se ne može dalje zadržavati.

Takođe, važno je uspostaviti posebne evidencije koje se odnose na lica prema kojima je primjenjeno policijsko ovlašćenje – radnja dovođenja, gdje bi se evidentirali svi podaci u vezi sa tim licima.

Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM upućuje preporuke Regionalnom centru bezbjednosti Jug – Odjeljenju bezbjednosti Budva:

- da ažurira pozive koje upućuje građanima/kama na način da u Upozorenju – u napomeni navede zakonitu pravnu konstataciju u vezi situacije kada građanin/ka odbije da pruži obavještenje da se ne može dalje zadržavati , u skladu sa članom 259 stav 3;

Upravi policije:

- Da donese standardnu operativnu proceduru ili instrukciju u vezi sa formalnim upoznavanjem sa pravima lica koja se dovode obezbjeđivši akt u pisanoj formi na kojem će stajati potpis lica koje se dovodi, da je upoznat sa pravima ili da je odbio da potpiše, odnosno da nije bilo moguće lice upoznati jer je pružalo otpor;
- da se obrazac za lica lišena slobode-zadržana lica koje službenici dežurne službe ručno popunjavaju, po mogućnosti unese u elektronsku aplikaciju događaja - evidenciju lica lišenih slobode

4.1.5. Odjeljenje bezbjednosti Cetinje

Zaštitnik kao Nacionalni mehanizam za prevenciju torture obavio je obilazak Odjeljenja bezbjednosti Cetinje 07. decembra 2023. godine .

Uvidom u evidencije utvrđeno je da je u 2023. godini do momenta obilaska NPM-a bilo lišeno 118, a zadržano 19 lica.

Sredstva prinude su bila korišćena šest puta, u svim slučajevima opravdano – fizička snaga tri puta, sredstva za vezivanje u dva slučaja i sredstva za nadraživanje u jednom slučaju.

Zaključci i preporuke

Nakon obilaska NPM je utvrdio da stavke koje se tiču unapređenja materijalnih uslova i poštovanja standarda u prostorijama za zadržavanje nijesu unaprijeđene. Zaštitnik kao NPM kontinuirano ukazuje na važnost implemetacije svih preporuka, poštovanja važećih standrada propisanih domaćom legislativom, ali i onih međunarodnih.

Ob Cetinje i dalje je deficitarno kada su ljudski resursi u pitanju. Kao što je prethodno zapaženo, nedostatak službenika/ca dovodi do povećenog obima posla pojedinca, povećanog fizičkog i mentalnog napora. NPM kontinuirano podsjeća na potrebu za preduzimanjem određenih aktivnosti radi prevencije i upravljanja stresom u policijskoj profesiji.

Situacija u odnosu na dimenzije prostorije za zadržavanje ostala je nepromijenjena. Ovo je sistemska preopruga za koju je potrebna podrška Uprave policije i resornog ministarstva.

Preporuka - da se prostorije za zadržavanje upodobu standradima CPT – u pogledu površine i dimenzija - nije ispunjena.

Opremljenost prostorija je i dalje ista, odnosno mobilijar koji je predviđen domaćim Pravilnikom i dalje nije sastavni dio prostorija.

Preporuka - da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim stolicama, kako je propisano Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode – nije ispunjena.

Tokom obilaska koji je realizovan u novembru 2022. godine timu je bilo saopšteno da bi trebali biti preduzeti koraci za adaptaciju prozorskog okna u obje prostorije za zadržavanje. NPM je kontinuirano ukazivao da ambijent u prostorijama za zadržavanje treba bi biti humanizovan, a prirodna svjetlost je jedan od osnovnih preduslova.

Preporuka - obezbjediti u prostorijama za zadržavanje odgovarjuće prirodno svjetlo, kao i vještačko osvjetljenje – djelimično ispunjena

NPM je i prethodno ukazivao da pored nedostatka ljudskih resura, koji predstavljaju najvažniju kariku u funkcionisanju i obavljanju radnih zadataka, važno je raditi i na unapređenju uslova rada policijskih službenika/ca.

Preporuka Upravi policije– preduzeti korake kako bi materijalni uslovi u kojima rade službenici Ob Cetinje unaprijedili na način što bi se službene prostorije okrecile i opremile potrebnim kancelarijskim mobilijarom, obezbijediti kontinuirano snabdijevanje kancelarijskog materijala I goriva – **djelimično ispunjena**

4.1.5. Odjeljenje bezbjednosti Danilovgrad

Nenajavljeni obilazak OB Danilovgrad obavljen je 01. septembra 2023. godine .

Uvidom u evidencije utvrđeno je da je u 2023. godini do momenta obilaska NPM-a bilo lišeno 165, a zadržano 10 lica.

Sredstva prinude u 2023. godini do momenta obilaska NPM-a nijesu korišćena.

Zaključci i preporuke

Monitoringom je tim NPM-a provjeravao implementaciju ranije datih preporuka i način ostvarivanja osnovnih prava zadržanih lica. Nakon obilaska može se zaključiti da je situacija u pogledu materijalnih uslova ista, kao i prethodnih godina.

Tim NPM-a pohvalio je napore ovog Ob-a koje preduzimaju na unapređenju rada i poštovanja lica koja su lišena slobode i koja su zadržana.

I u ovom OB je evidentiran nedostatak ljudskih resursa. Manjak službenika/ca utiče na mnoge organizacione aspekte i u konačnom na motivaciju. Značajnu ulogu u motivisanju zaposlenih ima sistem nagrađivanja, ali i elementi poput sadržaja samog posla, uslova rada, međuljudskih odnosa, plate, priznanja, mogućnosti napredovanja, mogućnosti dodatnog obrazovanja i usavršavanja ali i stila rukovođenja. S obzirom da motivacija zaposlenih utiče na radnu uspješnost, kvalitet rada i efikasnost, neophodno je razmišljati o kadrovskim potrebama i kontinuirano raditi na unapređenju uslova za rad službenika/ca, uključujući kombinaciju materijalnih i nematerijalnih faktora motivacije.

Preporuka - da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim stolicama kako je propisano Pravilnikom¹⁰ o uslovima koja moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode - nije ispunjena.

NPM kontinuirano ukazuje na stavove Evropskog Komiteta za prevenciju torture, a koji se odnose na materijalne uslove, da značajna odstupanja od standarda i dehumanizacija prostora mogu predstavljati elemente za kršenje člana 3 EKLJP.

¹⁰ ("Službeni list Crne Gore", br. 052/12 od 12.10.2012

4.1.6. Odjeljenje bezbjednosti Herceg Novi

Obilazak Odjeljenja bezbjednosti Herceg Novi obavljen je 20.11.2023. godine.

Tokom 2023. godine, zaključno sa danom obilaska, prema evidencijama, 383 lica su bila lišena slobode, dok je zadržanih lica bilo 37.

Sredstva prinude su bila korišćena svaki put opravdano. Evidencija pozivanih lica u službene prostorije OB Herceg Novi, bilježi ukupno 466 lica do dana obilaska NPM-a.

Zaključci i preporuke

Preporuke koje se tiču unapređenja materijalnih uslova, uglavnom zahtijevaju veći i sistemski angažman, podršku Uprave policije i resornog Ministarstva.

Zaštitnik kao NPM ukazuje na važnost preciznog vođenja dokumentacije, sa ciljem poštovanja procesnih garancija, ali i mogućnosti da spoljna nadzorna tijela kroz uvid u evidencije imaju precizniju sliku o službenim radnjama i postupanju policijskih službenika/ca. U slučajevima gdje su primijećeni propusti ili podatak nije evidentiran i dalje ostaje pitanje da li su u konkretnim slučajevima ispoštovana prava građana.

Ponovljena je preporuka u odnosu na dimenzije prostorija, u smislu da budu u skladu sa standardom CPT-a¹¹.

Preporuka - da se jednokrevetna prostorija za zadržavanje upodobi sa standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija – **nije ispunjena.**

NPM je takođe sugerisao da opremljenost prostorija treba biti u skladu sa domaćim Pravilnikom¹².

Preporuka – da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim klupama i stolicama – **nije ispunjena.**

Prirodna svjetlost u prostorijama i dalje nije na zadovoljavajućem nivou, te i u ovom segmentu prostorije ne ispunjavaju standard koje propisuje Evropski komitet za prevenciju torture (CPT).¹³

Preporuka – da se prostorije za zadržavanje obezbijedi prirodna svjetlost – **nije ispunjena.**

NPM je uputio preporuku sa ciljem da infrastruktura bude podešena licima sa invaliditetom, konkretno da se obavi sanacija toaleta u OB Herceg Novi. U ovom domenu takođe nije ništa urađeno, te su uslovi isti kao i tokom prethodnih obilazaka NPM-a.

¹¹ Standardi CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2006 – paragraph 43.

¹² Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode – član 7;

¹³ CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2006, paragraf 42;

Preporuka – da toalet opremi novim sanitarnim elementima, te da isti bude prilagođen osobama sa invaliditetom – **nije ispunjena**.

Preporuka koja se odnosi na saniranje oštećenja na zidu oko umivaonika takođe nije implementirana.

Preporuka – da se sanira oštećenje na zidu oko umivaonika u prostorije za zadržavanje – **nije ispunjena**.

Pregledom dokumentacije tokom obilaska, primjećeno je da se podaci unose ažurno, te je preporuka vezano za dokumentovanje nuđenja obroka, bila primjenjena.

Preporuka – da se u dosije zadržanog lica uvijek konstatuje vrijeme dostavljanja, odnosno nuđenja obroka – **ispunjena**

Jasnoća prikaza na monitoru (rezolucija ekrana) bila je različita i nije bila ujednačena iz obje prostorije. Prikaz iz dvokrevetne prostorije bio je mnogo oštrije i pregledniji, u odnosu na jednokrevetnu prostoriju.

Preporuka – da se obezbijedi jasan prikaz na monitoru, putem kojeg se posmatraju dešavanja u prostorijama za zadržavanje – **nije ispunjena**.

Tokom prethodnih obilazaka Zaštitnik kao NPM uputio je preporuku da se unosi podatak o tome da li je zadržano lice neposredno nakon lišavanja slobode bilo upoznato sa svojim pravima - pravo da o zadržavanju obavijesti lice koje sam odredi, kao i diplomatskog, odnosno konzularnog predstavnika/cu države čiji je državljanin, odnosno predstavnika/cu odgovarajuće međunarodne organizacije, ako se radi o raseljenom licu ili licu bez državljanstva. Ova praksa već je uspostavljena u Ob Tivat i OB Bijelo Polje, na način što lice potpiše službenu zabilješku koju je sačinio policijski službenik/ca.

Preporuka – da se o upoznavanju sa pravima lica lišenih slobode, sačini zapisnik koji će biti potpisan od strane tog lica i policijskog službenika/ce, koji ga je sa pravima upoznao/la, kako to propisuje Pravilnik o načinu obavljanja policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova – **nije ispunjena**.

Evidencija pozvanih lica u službene prostorije OB Herceg Novi sadrži sljedeće podatke – Ime i prezime lica; Ime oca; datum rođenja; mjesto rođenja; datum i vrijeme pozivanja; prebivalište/grad; adresa prebivališta; policijski službenik/ca koji je pozvao/la lice; policijski službenik/ca koji je unio/la podatke. U pojedinim slučajevima podaci su precizni u vezi vremena ulaska i ulaska građana, dok u pojedinim vrijeme kada je lice napustilo OB nisu upisani.

Preporuka – da se u evidenciji pozvanih lica bilježi i vrijeme kada je pozvano lice napustilo prostorije CB-a Herceg novi - **nije ispunjena**.

4.1.7. Odjeljenje bezbjednosti Kolašin

Obilazak Odjeljenja bezbjednosti Kolašin, obavljen je dana 31.08.2023. godine, radi ocjene stanja i ispunjenosti ranije datih preporuka.

Od 01.01.2023. godine do 31.08.2023. godine ukupno je bilo lišenih slobode - 82 lica, dok su zadržana bila tri lica.

Zaključci i preporuke

Nakon monitoringa OB Kolašin, tim NPM-a je evidentirao da su materijalni uslovi nepromijenjeni. Objekat Ob Kolašin je inače stariji i poželjno bi bilo adaptirati kako prostorije za zadržavanje tako i prostorije službenika/ca.

Podaci koji su od značaja za poštovanje prava lica koja se zadržavaju i faktičko stanje u aktuelnom momentu - npr. nuđenje obroka, hitno pružanje medicinske pomoći ili neki drugi izlazak iz prostorija, ažurno se evidentiraju u za to namijenjene formulare.

Zaštitnik kao NPM smatra da praksa u odnosu na pozivanje građana mora biti izmijenjena. Pozivi moraju biti ispisani u skladu sa Zakonom, tj . da sadrže obavještenje o pravima tog lica, da u njima bude naznačen razlog pozivanja. Takođe, pozivi sa naznakom da se jave "odmah" nisu u skladu sa Zakonom na šta je Zaštitnik u reaktivnom mandatu ukazao.

Evidencija koja se odnosi na lica prema kojima je primijenjeno policijsko ovlašćenje – radnja dovođenja, gdje bi se evidentirale svi podaci u vezi sa tim licima, trebala bi biti uspostavljena i u ovom Ob-u.

Zaštitnik kao NPM podseća na ranije date preporuke:

- da se prostorije za zadržavanje upodobe sa CPT standardima;
- da se prostorije za zadržavanje opreme u skladu sa Pravilnikom;
- da se izvrši rekonstrukcija sanitarnog čvora koji koriste lica lišena slobode

Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM upućuje preporuke Odjeljenju bezbjednosti Kolašin:

- da ažurira pozive koje upućuje građanima/kama na način da pozivima bude naznačen razlog pozivanja, da građani imaju pravo da u prostorije policije dođe zajedno sa advokatom u skladu sa članom 259 stav 1;

Upravi policije:

- Da donese standardnu operativnu proceduru ili instrukciju u vezi sa formalnim upoznavanjem sa pravima lica koja se dovode obezbjeđivši akt u pisanoj formi na kojem će stajati potpis lica koje se dovodi, da je upoznat sa pravima ili da je odbio da potpiše, odnosno da nije bilo moguće lice upoznati jer je pružalo otpor.

4.1.8. Odjeljenje bezbjednosti Kotor

Dana 10.04.2023 godine, obavljen je obilazak Odjeljenja bezbjednosti Kotor.

Od 01.01.2023. godine do 10.04.2023. godine, ukupno je bilo lišeno slobode 82 lica, dok su zadržana bila tri lica.

Sredstva prinude od 01.01.2023. godine do vremena obilaska korišćena su u dva slučaja.

Uvidom u dokumentaciju evidentirali smo da je u oba slučaja bila kombinovana upotreba – fizička snaga i sredstva za vezivanje, upotreba je bila opravdana.

Uvidom u dokumentaciju primjećeno da inicijalne službene zabilješke o određenom događaju nisu bile sačinjene posebno. Zaštitnik kao NPM smatra da je važno da događaj bude opisan iz ugla svakog policijskog službenika/cu posebno, kako ne bi bili izostavljeni elementi koji mogu biti od značaja i kako bi svaki policijski službenik/ca prenio svoj doživljaj situacije koja se desila.

Zaključci i preporuke

Nakon monitoringa OB Kotor, tim NPM-a je evidentirao da poželjni standardi koje propisuje CPT a odnose se na dimenzije prostorija za zadržavanje, nisu primijenjeni.

Ob Kotor ustupa svoje prostorije za zadržavanje Odjeljenju bezbjednosti Tivat. U situaciji u kojoj je tim NPM-a zatekao zadržano lice koje su priveli službenici OB Tivat, u Zapisniku (LLS/ZL) nijesu navedeni svi relevantni podaci koje se odnose na lice koje se nalazilo u prostorijama. Takođe, lice kod sebe nije imalo informativni list u kojem su navedena prava koja imaju lica lišena slobode, korisni brojevi telefona, niti je podatak o prijemu informativnog lista bio evidentiran u Zapisnik. Policijski službenici OB Kotor naveli su da oni ne upisuju te podatke već da je to dužnost službenika OB Tivat. Podaci koji su od značaja za poštovanje prava lica koja se zadržavaju i faktičko stanje u aktuelnom momentu - npr. nuđenje obroka, hitno pružanje medicinske pomoći ili neki drugi izlazak iz prostorija, moraju biti ažurno evidentirani. Stoga, Zaštitnik kao NPM smatra da ovakva praksa mora biti izmijenjena.

Nakon uvida u dokumentaciju, NPM je zapazio da je praksa sačinjavanja službene zabilješke o upotrebi sredstava prinude ostala nepromijenjena. Inicijalne službene zabilješke o određenom događaju nisu bile sačinjene posebno. Zaštitnik kao NPM smatra da je važno da događaj bude opisan iz ugla svakog policijskog službenika/ce posebno, kako ne bi bili izostavljeni elementi koji mogu biti od značaja i kako bi svaki/a policijski službenik/ca prenio/la svoj doživljaj situacije koja se desila.

Evidencija ulaska lica po pozivu za 2023. godinu nije bila precizna. U konkretnim slučajevima našli smo da lica nisu bila evidentirana u Evidenciji – da su pristupila u OB Kotor iako su postojali Zapisnici o obavještenju prikupljenom od građanina. Standard Komiteta za prevenciju torture je da kada god se neko lice dovede ili pozove u policijsku ustanovu u cilju prikupljanja informacija o krivičnom djelu, njegovo/njeno prisustvo uvijek propisno evidentira u evidenciji namijenjenoj u te svrhe, a kako bi bilo izbjegnuto kršenje procesnih prava, u smislu zadržavanja kao građanina, duže nego što je Zakonom propisano.

Tim NPM-a je utvrdio da ne postoji posebna evidencija koja se odnosi na lica prema kojima je primijenjeno policijsko ovlaštenje – radnja dovođenja, gdje bi se evidentirale svi podaci u vezi sa tim licima.

Tokom prethodnog monitoringa ukazano je da je neophodno razmotriti mogućnost saslušanja lica audio – video uređajem koje je predviđeno i novim Zakonom o unutrašnjim poslovima¹⁴ radi prevencije i zaštite od neosnovanih ili eventualno netačnih pritužbi lica koja se saslušavaju i jačanja procesnih garancija protiv mučenja i zlostavljanja .

Zaštitnik kao NPM podjseća na ranije date preporuke:

- da se prostorije za zadržavanje br. 2 i 3 upodobe sa CPT standardima;
- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim klupama i stolicama;
- da se razmotri mogućnost snimanja audio i video uređajem razgovora, uz dosljedno poštovanja ljudskih prava

Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM upućuje preporuke Odjeljenju bezbjednosti Kotor:

- da ažurira pozive koje upućuje građanima/kama na način da pozivima bude naznačeno da građani imaju pravo da u prostorije policije dođe zajedno sa advokatom u skladu sa članom 259 stav 1;
- da se u Evidencija ulaska lica po pozivu bilježe podaci o ulasku svih lica licima u skladu sa prethodno navedenim standardom CPT;
- da se u saradnji sa OB Tivat iznađe rješenje o bilježenju podataka koji su od zanjaja za poštovanje prava lica koje se zadržava tj. faktičkog stanja u aktuelnom momentu kako je prethodno navedeno.

Upravi policije:

- Da donese standardnu operativnu proceduru ili instrukciju u vezi sa formalnim upoznavanjem sa pravima lica koja se dovode obezbjeđivši akt u pisanoj formi na kojem će stajati potpis lica koje se dovodi, da je upoznat sa pravima ili da je odbio da potpiše, odnosno da nije bilo moguće lice upoznati jer je pružalo otpor.

4.1.9. Odjeljenje bezbjednosti Nikšić

Zaštitnik kao Nacionalni preventivni mehanizam obavio je obilazak Odjeljenja bezbjednosti Nikšić dana 03.10.2023. godine.

Od 01.01.2023. godine do 03.10.2023. godine, ukupno je bilo lišeno slobode 738 lica, dok je zadržano bilo 56 lica.

Sredstva prinude od 01.01.2023. godine do vremena obilaska korišćena su u 15 slučajeva.

Uvidom u dokumentaciju evidentirali smo da je u svakom slučaju konstatovano da je upotreba bila opravdana.

¹⁴ Radnje policijskih službenika mogu se snimati uređajima za audio-vizuelno snimanje u cilju zaštite bezbjednosti lica i imovine vršenjem policijskih poslova, kontrole primjene policijskih ovlaštenja, kao i zaštite policijskih službenika. (član 44)

Zaključci i preporuke

Nakon monitoringa OB Nikšić, tim NPM-a je evidentirao da su prostorije za zadržavanje uredne i optimalne za boravak.

Starosna struktura policijskih službenika/ca u Ob Nikšić je nepovoljna, što je generalno problem koji je primijećen i u Strategiji.¹⁵ Takođe, manjak ljudskih resursa je evidentiran i u ovom Ob-u.

Evidencija tj. registar koju vodi policijski službenik/ca o ulasku/izlasku svih građana/ki u zgradu nije bila adekvatna. Naime, zaglavlja u kolonama nisu adekvatno imenovana, te je ovaj registar potrebno doraditi.

Evidencija poziva građana/ki koja se vodi u Sektoru kriminalističke policije nije precizna niti se evidentiraju ključni podaci koji se odnose na zadržavanje građana/ki u Ob-u. NPM je analizom dokumentacije za konkretan slučaj, evidentirao da nema podataka kada je to lice napustilo objekat i koliko se tačno zadržao u OB-u.

Pravilno i uredno evidentiranje u fokus stavlja i Komitet za prevenciju torture - *kada god se neko lice dovede ili pozove u policijsku ustanovu u cilju prikupljanja informacija o krivičnom djelu, neophodno je da se njegovo/njeno prisustvo uvijek propisno evidentira u evidenciji namijenjenoj u te svrhe*. Evidencije o zadržavanju jedan su od mehanizama da se, ukoliko je potrebno, utvrdi da li je došlo do zadržavanja kao građanina/ki, duže nego što je Zakonom propisano.¹⁶

Tim NPM-a je utvrdio da ni u ovom Ob-u ne postoji posebna evidencija koja se odnosi na lica prema kojima je primijenjeno policijsko ovlaštenje – radnja dovođenja, gdje bi se evidentirale svi podaci u vezi sa tim licima.

Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM upućuje preporuke Odjeljenju bezbjednosti Nikšić:

- da se u upotrebu stavi adekvatna evidencija-registar ulazaka/izlazaka svih građana, sa preciznim nazivima i podacima;
- da se u Evidencije poziva građaninu koju vodi Stanica kriminalističke policije bilježe podaci o ulasku svih lica licima u skladu sa prethodno navedenim standardom CPT;

Upravi policije:

- Da donese standardnu operativnu proceduru ili instrukciju u vezi sa formalnim upoznavanjem sa pravima lica koja se dovode obezbjeđivši akt u pisanoj formi na kojem će stajati potpis lica koje se dovodi, da je upoznat sa pravima ili da je odbio da potpiše, odnosno da nije bilo moguće lice upoznati jer je pružalo otpor.

4.1.10. Odjeljenje bezbjednosti Podgorica

Zaštitnik kao Nacionalni preventivni mehanizam, obavio je dana 09.05.2023. godine obilazak Odjeljenja bezbjednosti Podgorica.

¹⁵ STRATEGIJA UPRAVLJANJA LJUDSKIM RESURSIMA U UPRAVI POLICIJE ZA PERIOD 2019-2024.

¹⁶ Član 162, Krivični zakonik Crne Gore

Od 01.01.2023. godine do 09.05.2023. godine, ukupno je lišeno slobode 894 lica dok je zadržano bilo 161 lice.

Zaključci i preporuke

Tim je tokom monitoringa identifikovao propuste, koji su i ranije bili uočeni. Video nadzorom u potpunosti je pokriven put od trenutka ulaska do prostorija za zadržavanje, ali dalje postoji potreba za unapređenjem video nadzora, u smislu da su pojedini segmenti iz prostorija nejasno prikazani monitoru te mogu predstavljati problem u pogledu sistema kontrole, ali i preveniranja neželjenih pojava.

Problem koji je primijećen jeste da higijena prostorija nije adekvatna. I ranije je ukazivano da je neophodno da službe održavanja higijene u prostorijama za zadržavanje budu dostupne više od jednog puta tokom 24 časa, tj. prostorije uvijek moraju biti očišćene nakon boravka lica u njima. Loša higijena, prostorije koje nisu provjetrene uvijek predstavljaju potencijal za kršenje člana 3 Konvencije. U pogledu vođenja evidencija tim je tokom ovog monitoringa zatekao dobru praksu tj. sve pregledane Evidencije i Zapisnici bili su uredno vođeni sa podacima o kojima se moglo zaključivati o poštavnju osnovnih procesnih garancija u zabrani zlostavljanja.

Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM upućuje preporuke Odjeljenju bezbjednosti Podgorica:

- da unaprijedi sistem video nadzora i zamijeni dotrajale monitore ili kamere;
- da redovno održava higijenu u prostorijama za zadržavanje kao i u toaletima koje treba opremiti sredstvima za održavanje higijene lica (toalet papir, sapuni) i da se prostorije redovno provjetravaju, kako bi se preveniralo potencijalno kršenje člana 3 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava;
- da se prostorije za zadržavanje opreme fiksiranim stolicama, kako to propisuje Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode¹⁷;
- riješiti problem vlage u prostoriji za zadržavanje br. 1;
- da riješi problem nefunkcionisanja interfona u prostoriji br. 3, kao i da u krajnjoj nuždi koristi datu prostoriju za smještaj lica lišenih slobode i zadržanih lica zbog ne postojanja prirodne svjetlosti;
- da se u prostoriji br. 7 omogući dotok svježe vode na način što će se popraviti česma koja ne funkcioniše.

4.1.11. Odjeljenje bezbjednosti Pljevlja

Kontrolni obilazak Odjeljenja bezbjednosti Pljevlja obavljen je 19. oktobra 2023. godine.

Do dana obilaska u ovom OB-u je bilo 231 lice lišeno slobode, dok su 52 lica bila zadržana.

Sredstva prinude korišćena su u pet slučajeva i svaka je ocijenjena kao opravdana.

¹⁷ "Službeni list Crne Gore", br. 052/12 od 12.10.2012.godine.

Zaključci i preporuke

Načelnik je timu predočio koje su aktivnosti preduzete strane OB-a. U januaru 2023. godine upućeni su dopisi Direktoratu za finansijsko materijalne i kadrovske poslove, Službi za informacione tehnologije i Sektoru policije opšte nadležnosti.

U dijelu koji se odnosi na materijalne uslove i upodobljavanje prostorija za zadržavanje sa standardima CPT-a, u pogledu površine i dimenzije, situacija je ostala nepromijenjena.

Evropski sud za ljudska prava usvojio je kao mjerodavane dimenzije prilikom procjene policijskih ćelija namijenjenih jednoj osobi za boravak duži od nekoliko sati¹⁸: veličine od 7 kvadratnih metara, sa 2 ili više metara od zida do zida i 2,5 metra između poda i plafona.

Zaštitnik je podnio inicijativu za izmjenu domaćeg Pravilnika kako bi isti bio upodobljen sa standardima CPT-a¹⁹.

Preporuka - da se prostorija za zadržavanje upodobi sa standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija – nije ispunjena.

Video nadzorom pokrivena su prostorije za zadržavanje, kao i stepenište i hodnik koji vodi do prostorija za zadržavanje, o čemu postoji istaknuto obavještenje. Unapređenje sistema video nadzora nije primjenjeno. NPM je preporučio da se ukloni "mrtvi ugao" koji nije pokriven kamerama, iz razloga što kamere može da snimi u potpunosti lice koje se nalazi u prostoriji za zadržavanje.

Preporuka - da se riješi problem nepokrivenosti video nadzorom svih uglova u prostorijama za zadržavanje – nije ispunjena.

Shodno standardima CPT-a sve policijske ćelije moraju biti dovoljno osvijetljene (tj. sa dovoljno svjetlosti za čitanje, osim u vrijeme spavanja), te dovoljno provjetrene i po mogućnosti, trebalo bi da imaju prirodno svijetlo²⁰. U prostorijama za zadržavanje u CB Pljevlja I dalje nije obezbijedena prirodna svjetlost u dovoljnoj mjeri.

Kada je u pitanju dovoljna količina prirodne svjetlosti, tim je konstatovao da prostorije za zadržavanje i dalje nemaju dovoljnu količinu prirodne svjetlosti.

Preporuka – da se u prostorijama za zadržavanje obezbijedi dovoljna količina prirodne svjetlosti – nije ispunjena.

Toaleti koji se nalaze u CB-u pored prostorija za zadržavanje su opremljeni zastarelim sanitarnim elementom (tzv. čučavac) i ne odgovaraju današnjim potrebama i standardu savremenog doba. S tim u vezi, ranije data preporuka vezano za toalete koje koriste lica lišena slobode i zadržana lica nije realizovana.

¹⁸ Presuda Evropskog suda za ljudska prava, Schebet v. Russia, App.No.16074/07(2008);

¹⁹ Vidjeti na: https://www.ombudsman.co.me/docs/1483092325_26122016-inicijativa.pdf.

²⁰ CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2006, paragraf 42;

Preporuka – da toalet opremi novim sanitarnim elementima, te da isti bude prilagođen osobama sa invaliditetom – **nije ispunjena**.

U prostorijama za zadržavanje postoje česme za vodu sa metalnim umivaonikom. Česme se aktiviraju pritiskom na dugme iznad umivaonika, koji aktivira određenu količinu vode. Preporuka NPM-a se odnosila na zmajneu dotrajalih i zarđalih umivaonika.

Preporuka – da se zamijene dotrajali umivaonici u prostorijama za zadržavanje – **nije ispunjena**.

U pogledu procesa saslušanja, CPT smatra da moraju postojati jasna pravila u pogledu načina na koji se vrši policijsko ispitivanje. Pravila treba, između ostalog, da sadrže sljedeće: obavještanje pritvorenika o identitetu (imenu i/ili broju) osoba prisutnih tokom saslušanja; dozvoljenoj dužini trajanja saslušanja; periodima odmora između saslušanja i pauzama tokom saslušanja, mjestima na kojima se saslušanja mogu odvijati, o tome da li se od pritvorenika može zahtjevati da stoji tokom ispitivanja, o saslušanju osoba koje su pod uticajem lijekova, alkohola, itd. Takođe bi trebalo da postoji obaveza sistematskog evidentiranja vremena kad saslušanje počinje i završava, svakog zahtjeva istaknutog od strane pritvorene osobe tokom saslušanja i osoba koje su prisutne tokom svakog saslušanja. CPT želi da doda da elektronsko snimanje policijskih saslušanja predstavlja dodatnu korisnu garanciju protiv zlostavljanja pritvorenika (pored toga što pruža i značajne pogodnosti policiji)²¹.

Snimci takođe mogu poslužiti u cilju procjene adekvatnog načina sprovođenja saslušanja, formulisanja pitanja, položaja lica u prostoriji, osvjetljenja, trajanja, broja i trajanja pauza, sveukupne atmosfere, uspostavljenog odnosa službenog/nih lica sa licem, eventualnih problema ili potreba koje su se pojavile tokom procesa i konačno, ne i najmanje važno, snimci predstavljaju najbolju zaštitu službenih lica od neistinitih optužbi za neprofesionalno postupanje.

Preporuka – da se opremi jedna prostorija za ispitivanje na način što će se obezbijediti elektronsko (audio i/ili video) snimanje policijskih „informativnih“ razgovora u skladu sa standardima CPT-a – **nije ispunjena**.

Odjeljenje bezbjednosti Pljevlja i dalje nema definisan plan aktivnosti i evakacionu šemu za izlazak u slučaju elementarnih nepogoda i požara.

Preporuka – da se definiše plan aktivnosti i evakaciona šema za izlazak u slučaju elementarnih nepogoda i požara i da se obuče službenici za upotrebu plana i protivpožarnog sistema – **nije ispunjena**.

4.1.12. Obilazak Odjeljenja bezbjednosti Ulcinj

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture obavio je obilazak Odjeljenja bezbjednosti Ulcinj 25.04.2023. godine.

²¹ CPT/Inf(92)3-part 1, paragraf 39;

Od 01.01.2023. godine do momenta obilaska, ukupno je lišeno slobode 57 lica dok su zadržana bila dva lica.

Zaključci i preopruke

U odnosu na ovaj OB, Zaštitnik ukazuje da je neophodno unaprijediti stanje u odnosu na poštovanje prava lica koja se dovode u bilo kom svojstvu kao i lica koja pristupaju po pozivu, a posebno lica koja se lišavaju slobode, u procesnom smislu kada je upoznavanje sa svojim pravima u pitanju i obezbjeđivanje formalnog dokaza da je lice zaista poznato sa istim.

Kada su u pitanju prostorni uslovi, ovaj OB ne posjeduje posebnu prostoriju za saslušavanje, odnosno razgovore sa licima lišenim slobode i građanima pozvanim u cilju prikupljanja obavještenja, a koje bi trebale biti opremljene svim neophodnim namještajem i tehničkim sredstvima za audio i vizuelno snimanje. To se prvenstveno odnosi na obezbjeđivanje posebnih prostorija za saslušanje i njihovo opremanje opremom za audio i/ili video snimanje.

Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM konstatuje da nijesu ispoštovane ranije date preporuke OB Ulcinj:

- da se obezbijedi dovoljan broj komada uniforme za policijske službenike/ce;
- da se obezbijede posebne prostorije za saslušanje i njihovo opremanje opremom za audio i/ili video snimanje.

Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM upućuje preporuke Odjeljenju bezbjednosti Ulcinj:

- da u svim pozivima koji se dostavljaju građanima/kama radi prikupljanja obavještenja u svojstvu građanina/ke, bude naveden razlog njegovog/nog pozivanja;
- da se u svim slučajevima prilikom prikupljanja obavještenja u svojstvu građana/ka, u Zapisnik o obavještenju prikupljenom od građana/ke, evidentira vrijeme početka i završetka uzimanja obavještenja;
- da se lica lišena slobode, što je prije moguće nakon lišenja slobode, pisanim putem upoznaju sa svojim proceduralnim pravima (pravo na advokata, pravo na ljekarski pregled i pravo na poziv) i da se o tome sačini zapisnik koji će biti potpisan od strane tog lica i policijskog službenika/ce koji ga je o pravima upoznao/la, kako to propisuje Pravilnik o načinu obavljanja policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova;
- da se obezbijedi dovoljan broj Informativnih listova za LLS/ZL u dežurnoj službi;
- da se evidencija koja se vodi u odnosu na uručene i dostavljene pozive građanima/kama, upodobi sa standardima koje propisuje CPT u odnosu na vođenje ove evidencije i da se u istoj evidentiraju i lica koja su dovedena po bilo kojem osnovu, te da se sve rublike popunjavaju u cjelosti;

Upravi policije:

- da donese standardnu operativnu proceduru ili instrukciju u vezi sa formalnim upoznavanjem sa pravima lica koja se dovode obezbjeđivši akt u pisanoj formi na kojem će stajati potpis lica koje se dovodi da je upoznat sa pravima ili da je odbio da potpiše, odnosno da nije bilo moguće lice upoznati jer je pružalo otpor;
- da obezbijedi formiranje na nivou svih organizacionih jedinica Uprave policije posebnu evidenciju koja će se odnositi na lica prema kojima je primijenjena radnja dovođenja i koja će sadržati sve podatke u skladu sa citiranim standardom CPT-a.

4.1.13. Stanica policije Andrijevića

Nenajavljeni obilazak SP Andrijevića obavljen je dana 26.07.2023. godine.

Službenici SP Andrijevića lišavaju slobode, ali lica ne bivaju zadržana jer nema prostorija za zadržavanje. Sva dokumentacija u odnosu na lica lišena slobode se vodi u OB Berane.

Zaključci i preporuke

Tim je podsjetio na ranije datu preporuku da je važno napraviti zapisnik o tome da je lice koje lišeno slobode, upoznato sa svojim pravima i da se na tom dokumentu treba nalaziti potpis i policijskog službenika/ce i lica lišenog slobode.

Zaštitnik kao NPM podseća na ranije date preporuke SP Andrijevića:

- da se evidencija o licima koja pristupaju u SP Andrijevića radi davanja obavještenja u svojstvu građanina/ke vodi u dežurnoj službi;
- da se o upoznavanju sa pravima lica lišenih slobode, sačini zapisnik koji će biti potpisan od strane tog lica i policijskog službenika/ce koji ga je sa pravima upoznao/la, kako to propisuje Pravilnik o načinu obavljanja policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova.

4.1.14. Stanice granične policije II Aerodrom Podgorica

Obilazak Stanice granične policije Aerodrom Podgorica, obavljen je dana 06.07.2023. godine. Tokom obilaska sagledano je postupanje granične policije i realizacija ranije datih preporuka.

Zaključci i preporuke

Ovaj granični prelaz ima veliku frekventnost uzevši u obzir da je Aerodrom međunarodnog karaktera. Stranci kojima je odbijen ulazak u zemlju imaju mogućnost da se vrate u zemlju iz koje su došli, te u tom slučaju prevoz obavlja prevoznik koji ih je doveo. Ukoliko je na povratni let potrebno čekati duže lica se smještaju u prostorije koje su za to namijenjene.

U odnosu na realizaciju preporuka zaključeno je sljedeće:

Preporuka - da se vodi Evidencija za lica koja su lišena slobode na Graničnom prelazu Aerodrom Podgorica– **ispunjena.**

Tokom prethodnog monitoringa NPM je ustanovio da se na ovom graničnom prelazu nije vodila evidencija za lica koja su na Aerodromu lišena slobode tj. kojima je bilo ograničeno kretanje. Policijski službenici nakon lišavanja slobode lica predaju službenicima OB Podgorica koja se u prostorima ovog OB –a zadržavaju.

Preporuka - da se lice lišeno slobode od strane službenika/ce ovog graničnog prelaza odmah obavijesti na svom jeziku ili jeziku koji razumije, o razlozima lišenja slobode i istovremeno upozna da nije dužno ništa da izjavi, da ima pravo da uzme branioca koga sam izabere, da zahtijeva da se o lišenju slobode obavijesti lice koje sam odredi, kao i diplomatsko konzularni predstavnik države čiji je državljanin, odnosno

predstavnik odgovarajuće međunarodne oragnizacije ako se radi o licu bez državljanstva ili izbjeglici²²—
nije ispunjena

Na ovom graničnom prelazu nismo našli dokumentaciju koja bi bi išla u prilog realizaciji navedene preporuke. Dužnost policijskih službenika/ca je da odmah prilikom lišenja slobode informišu osobu o njenim pravima. Takođe, trebalo bi obezbijediti informatore iz kojih bi se lica mogla informisati o svojim pravima.

Preporuka – da se vodi pisana Evidencija o licima prema kojima je sproveden postupak utvrđivanja identiteta²³, kao i pisana Evidencija²⁴ o licima prema kojima se preduzimaju dodatne kontrole na „drugoj liniji granične provjere“²⁵— **djelimično ispunjena**

Uvidom u dokumentaciju, tim je zapazio da postoji Evidencija o licima koja su podvrgnuta provjeri na ulazu. Međutim, ista za 2023. godinu ne sadrži podatak da je bilo koje lice prošlo ovu vrstu kontrole. Prema riječima službenika/ca tokom 2023. godine bilo je lica prema kojima je izvršena kontrola, iz čega proizilazi da lica nisu evidentirana.

Preporuka - da se lica prema kojima se vrši provjera na drugoj liniji provjere, pisanim putem obavijeste o svrsi i načinu provjere – **djelimično ispunjena**.

U razgovoru sa nadležnima i uvidom u dokumentaciju koja je izuzeta utvrđeno je da na ovom graničnom prelazu postoji obavještenje o vršenju graničnih provjera na drugoj liniji provjere u skladu sa čl. 29 Zakona o graničnoj kontroli. Prema riječima službenika/ca ovo obavještenje uručuju svim licima koje upute na drugu liniju provjere.

Uvidom u dokumetaciju tim nije mogao utvrditi da li se ovo obavještenje zaista uručuje licima na drugoj liniji provjere, jer ne postoji formalni dokaz da je licu ovaj dokument uručen.

Zaštitnik kao NPM smatra da je neophodno obezbijediti dokaz da je licu zaista uručeno ovo obavještenje, odnosno da mu je ponuđeno da primi isto. Sa tim u vezi, kao jedan od načina ispunjavanja ove preporuke u potpunosti, je taj da lice na kopiji obavještenja potpiše da je preuzelo odnosno da policijski službenik/ca svojim potpisom evidentira ukoliko je lice odbilo da primi isto.

4.1.14. Stanica granične policije II Aerodrom Tivat

Dana 13.04.2023. godine, obavljen je obilazak Stanica granične policije II Aerodrom Tivat, radi ocjene stanja i ispunjenosti ranijih preporuka Zaštitnika.

²² Zakonik o krivičnom postupku(Službeni list Crne Gore", br. 057/09 od 18.08.2009, 049/10 od 13.08.2010, 047/14 od 07.11.2014, 002/15 od 16.01.2015, 035/15 od 07.07.2015, 058/15 od 09.10.2015, 028/18 od 27.04.2018, 116/20 od 04.12.2020, 145/21 od 31.12.2021), član 5

²³ Član 62, stav 1 tačka 3, Zakon o graničnoj kontroli

²⁴ Ovakva Evidencija se void na GP Aerodrom Tivat, što predtsavlja dobru praksu.

²⁵ Član 29, Zakon o graničnoj kontroli

Zaključci i preporuke

Potrebe graničnog prelaza nisu ispraćene adekvatnom podrškom operatera aerodroma u pogledu obezbjeđivanja adekvatnih materijalnih uslova za zadržavanje lica. Imajući u vidu da je u 2023. godini do momenta obilaska NPM-a za 19 lica bio zabranjen ulazak, te da se lica u matičnu zemlju vraćaju sa prevoznikom sa kojim su i došli, vrlo često se u praksi dešava da prvi naredni let za povratak prema rasporedu se realizuje tokom narednih dana. Aerodrom bi bez odlaganja u koordinaciji sa graničnom policijom trebao preduzeti mjere da se smještaj stranaca kojima je odbijen ulazak u zemlju odvija u adekvatnim materijalnim uslovima.

U odnosu na realizaciju preopruga, nakon obilaska zaključeno je sljedeće:

Preporuka - da se prostorija u kojoj borave lica koja se zadržavaju opremi u skladu sa Pravilnikom o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode – **nije ispunjena**

Nadleži u Stanici granične policije Tivat obraćali su se operateru Aerodroma²⁶ i ukazali na zakonsku obavezu operatera da prostorije na graničnom prelazu budu opremljene u skladu sa standardima.

Prostorija koja je namijenjena za zadržavanje lica ne ispunjava niti jedan od standarda imajući u vidu da nije opremljena odgovarajućim mobiljarom, da u njoj nema prirodne svjetlosti, da nema dotoka tekuće vode. Tokom obilaska tima NPM-a, prostorija je služila za odlaganje službene opreme. Policijski službenici su informisali predstavnike NPM-a da vrlo često lice smjeste u službenu prostoriju koju sami koriste, jer je uslovnije za boravak. Takođe, operater je u obavezi da obezbjedi prostorije za odvojeno zadržavanje muškaraca i žena. U navedenoj situaciji policijski službenici obavještavaju OB Tivat ukoliko postoji potreba za zadržavanjem, te lice biva odvedeno u prostorije za zadržavanje koje koristi OB Tivat.

Preporuka - da se lica koja se koja se zadržavaju radi dalje provjere odmah pisanim putem upoznaju sa svojim pravima na jeziku koji razumiju (uručivanjem informativnog lista) sa potpisom zadržanog lica ili konstatacijom policijskog službenika/ce da je odbio da primi – **djelimično ispunjena**

Uvidom u dokumentaciju, tim je zapazio da licu koje je lišeno slobode je uručen Informativni list, što je lice lišeno slobode potvrdilo svojim potpisom. Sa tim u vezi, Zaštitnik kao NPM zaključuje da je ova data preporuka ispunjena.

Preporuka - da se lica prema kojima se vrši provjera na drugoj liniji provjere, pisanim putem obavijeste o svrsi i načinu provjere – **djelimično ispunjena**

U razgovoru sa nadležnima i uvidom u dokumentaciju koja je izuzeta utvrđeno je da na ovom graničnom prelazu postoji obavještenje o vršenju graničnih provjera na drugoj liniji provjere u skladu sa čl. 29 Zakona o graničnoj kontroli. Prema riječima službenika/ca ovo obavještenje uručuju svim licima koje upute na drugu liniju provjere.

²⁶ Dopis broj 04/9-3 br 239/22-70

Uvidom u dokumentaciju tim nije mogao utvrditi da li se ovo obavještenje zaista uručuje licima na drugoj liniji provjere, jer ne postoji formalni dokaz da je licu ovaj dokument uručen. Zaštitnik kao NPM smatra da je neophodno obezbijediti dokaz da je licu zaista uručeno ovo obavještenje, odnosno da mu je ponuđeno da primi isto. Sa tim u vezi, kao jedan od načina ispunjavanja ove preporuke u potpunosti, je taj da lice na kopiji obavještenja potpiše da je preuzelo odnosno da policijski službenik/ca svojim potpisom evidentira ukoliko je lice odbilo da primi isto.

Preporuka - da se vodi pisana evidencija o licima prema kojima se preduzimaju dodatne kontrole na "drugoj liniji granične provjere" – **ispunjena**

Uvidom u evidencije koje se vode na ovom GP, tim je utvrdio da se na ovog GP vodi pisana evidencija o licima prema kojima se preduzimaju dodatne kontrole na "drugoj liniji granične provjere, što je pohvalno.

4.1.15. Stanice granične policije I Ulcinj

Tim NPM-a realizovao je obilazak 30.11.2023. godine, u cilju ocjene stanja i ispunjenosti ranije datih preporuka Zaštitnika.

Uvidom u knjigu Evidencije lica lišenih slobode utvrđeno da je u 2023. godini bilo lišeno 23 lica na ovom graničnom prelazu.

Zaključci i preoprake

Zaštitnik kao NPM ponovo ukazuje da je neophodno da lica budu odmah obaviještena o svojom pravima, te da u tom pravcu službenici koji lišavaju slobode na GP moraju uručiti informativni list tim licima.

Na osnovu prikupljenih informacija zaključeno je sljedeće:

Preporuka - da se lica koja se lišavaju slobode od strane službenika/ca na GP Sukobin odmah obavijeste, na svom jeziku ili na jeziku koji razumije, o razlozima lišenja slobode i istovremeno upoznaju da nijesu dužni ništa da izjave, da imaju pravo na branioca koga sami izaberu, da zahtjevaju da se o lišenju slobode obavijesti lice koje sami odrede, kao i diplomatsko konzularni predstavnik države čiji su državljani, odnosno predstavnik odgovarajuće međunarodne organizacije ako se radi o licima bez državljanstva ili izbjeglicama – **nije ispunjena**

Na ovom graničnom prelazu se ne uručuje Informativni list za lica lišena slobode. Lice lišeno slobode od strane nadležnog državnog organa mora biti odmah obaviješteno, na svom jeziku ili na jeziku koji razumije, o razlozima lišenja slobode i istovremeno upoznato da nije dužno ništa da izjavi, da ima pravo da uzme branioca koga sam izabere, da zahtijeva da se o lišenju slobode obavijesti lice koje sam odredi, kao i diplomatsko konzularni predstavnik države čiji je državljanin, odnosno predstavnik odgovarajuće međunarodne organizacije ako se radi o licu bez državljanstva ili izbjeglici.²⁷

²⁷ Zakon o krivičnom postupku ("Službeni list Crne Gore", br. 057/09 od 18.08.2009, 049/10 od 13.08.2010, 047/14 od 07.11.2014, 002/15 od 16.01.2015, 035/15 od 07.07.2015, 058/15 od 09.10.2015, 028/18 od 27.04.2018, 116/20 od 04.12.2020) – član 5;

Preporuka - da se vodi pisana evidencija o licima prema kojima se preduzimaju dodatne kontrole na "drugoj liniji granične provjere" – **ispunjena**

Uvidom u evidencije koje se vode na ovom GP, tim je utvrdio da se na ovog GP vodi pisana evidencija o licima prema kojima se preduzimaju dodatne kontrole na "drugoj liniji granične provjere.

Preporuka - da se obezbijede bolji materijalni uslovi rada za policijske službenike/ce u kontrolnim kabinama na način što će se zamijeniti postojeći inventar u punktovima i obezbijediti nesmetan funkcionisanje klima uređaja – **ispunjena**

Tim NPM-a je tokom prethodnog obilaska zapazio da kontrolne kabine u kojima rade policijski službenici raspolažu starim i dotrajalim mobilijarom, koji je potrebno zamijeniti, te su ovom dijelu preduzete određene radnje u smislu unapređenja uslova rada – novog mobilajara, stolica, klima uređaja.

Preporuka – preispitati primjedbe koje su službenici iznijeli u pogledu funkcionalnosti samog prelaza i saradnje sa kolegama iz Albanije – **djelimično ispunjena**

Timu NPM-a je saopšteno da je unapređenja saradnja sa kolegama iz Republike Albanije. Kada je u pitanju readmisija, navode da se do sada nije dešavalo da policijski službenici Republike Albanije odbiju da prime lica. Međutim, u praksi se dešava da u poslijepodnevnom i večernjim časovima, nije moguće izvršiti vraćanje po skraćenom postupku jer Republika Albanija u tom vremenskom intervalu ne prima ova lica pa se oni za to vrijeme čekanja zbrinjavaju upravo na GP Sukobin u prostorijama graničnog prelaza.

4.1.16. Generala zapažanja u odnosu na Upravu policije

Materijalni uslovi

U pogledu materijalnih uslova prostorija za zadržavanje i u ovoj izvještajnoj godini se kao loš primjer izdvaja OB Bijelo Polje, za koje je ponovljena preporuka da prostorije za zadržavanje stave van upotrebe, dok se u potpunosti ne renoviraju i ne adaptiraju u skladu sa standardima. Uprkos ponovljenoj preporuci, ove prostorije su i dalje u funkciji.

Takođe, predmet zabrinutosti i dalje generalno ostaje održavanje higijene u prostorijama za zadržavanje. Iako se primjećuju napori da se stanje popravi, i dalje izostaje sistemsko uređivanje ovoga pitanja na nivou UP.

Zaštitnik pohvaljuje usvajanje Pravilnika o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode i zadržanih lica koji je usvojen u martu 2024. godine.

Pravilnik je usaglašen sa međunarodnim standardima i očekujemo da se obezbijede potrebna sredstva za njegovu primjenu u praksi.

Potrebe graničnog prelaza Aerodrom Podgorica nijesu ispraćene adekvatnom podrškom operatera aerodroma u pogledu obezbjeđivanja adekvatnih materijalnih uslova za zadržavanje lica. Imajući u vidu da je u 2023. godini do momenta obilaska NPM-a za 19 lica bio zabranjen ulazak, te da se lica u matičnu zemlju

vraćaju sa prevoznikom sa kojim su i došli, vrlo često se u praksi dešava da se prvi naredni let za povratak prema rasporedu realizuje tokom narednih dana. Aerodrom bi bez odlaganja u koordinaciji sa graničnom policijom trebao preduzeti mjere da se smještaj stranaca kojima je odbijen ulazak u zemlju odvija u adekvatnim materijalnim uslovima.

Proceduralne garancije – ujednačiti praksu postupanja na nivou UP

Pozivanje građana radi uzimanja obavještenja u svojstvu građanina

U odnosu na pozivanje građana radi uzimanja obavještenja u svojstvu građanina, NPM je tokom obilazaka primjetio da se u većini slučajeva realizuje slanjem pisanog poziva ali da se građani pozivaju i usmenim putem i putem telefona o čemu se najčešće sačinjava službena zabilješka.

Tim NPM-a je tokom svakog obilaska metodom slučajnog uzorka napravio uvidu u pozive koji su bili upućeni građaninu/ki radi prikupljanja obavještenja u vezi sa određenim krivičnim djelom. Zapaženo je da u određenom broju slučajeva nije naveden konkretan razlog pozivanja odnosno u vezi kojih okolnosti se lice poziva da pruži obavještenje u svojstvu građanina, već je konstatovano da se poziva da pristupi radi prikupljanja obavještenja u svojstvu građanina, što nije u skladu sa članom 74. Zakona o unutrašnjim poslovima. Zaštitnik stoga zapaža da nije ujednačena praksa djelovanja odjeljenja bezbjednosti u konkretnim stvarima, te da je neophodno građanina/ku upoznati sa okolnostima pozivanja.

Zaštitnik kao NPM primjećuje različitu praksu rada u pogledu sačinjavanja Zapisnika o obavještenju prikupljenjom od građanina, konkretno u pogledu evidentiranja vremena početka i završetka uzimanja obavještenja u svojstvu građanina. Tako u pojedinim Zapisnicima, koji su bili predmet analize nije bilo evidentirano vrijeme početka odnosno završetka uzimanja obavještenja.

Sa tim u vezi, Zaštitnik kao NPM smatra da bi trebalo u pogledu saslušanja primijeniti CPT standarde, posebno kada je u pitanju evidentiranje vremena započinjanja i završetka uzimanja obavještenja u svojstvu građanina. Ovo iz razloga što je neophodno precizno utvrditi vremenski interval u kojem lice boravi u prostorijama u svojstvu građanin/ka, radi sprječavanja eventualne zloupotrebe njegovog/nog daljeg zadržavanja, što bi bilo suprotno odredbama Zakonika o krivičnom postupku.²⁸

U pogledu procesa saslušanja, CPT smatra da moraju postojati jasna pravila u pogledu načina na koji se vrši policijsko ispitivanje. Pravila treba, između ostalog, da sadrže sljedeće: obavještanje pritvorenika o identitetu (imenu i/ili broju) osoba prisutnih tokom saslušanja; dozvoljenoj dužini trajanja saslušanja; periodima odmora između saslušanja i pauzama tokom saslušanja.(...)Takođe bi trebalo da postoji obaveza sistematskog evidentiranja vremena kad saslušanje počinje i završava, svakog zahtjeva istaknutog od strane pritvorene osobe tokom saslušanja i osoba koje su prisutne tokom svakog saslušanja.

²⁸ ("Službeni list Crne Gore", br. 057/09 od 18.08.2009, 049/10 od 13.08.2010, 047/14 od 07.11.2014, 002/15 od 16.01.2015, 035/15 od 07.07.2015, 058/15 od 09.10.2015, 028/18 od 27.04.2018, 116/20 od 04.12.2020, 145/21 od 31.12.2021)- član 259, st. 2;

Elektronsko snimanje

CPT želi da doda da elektronsko snimanje policijskih saslušanja predstavlja dodatnu korisnu garanciju protiv zlostavljanja pritvorenika (pored toga što pruža i značajne pogodnosti policiji).²⁹ U jednom slučaju NPM je dao preporuku da se poboljša rezolucija ekrana koji prikazuje jednu prostoriju za zadržavanje, dok je data i jedna preporuka da se ukloni tzv mrtvi ugao u jednoj prostoriji za zadržavanje, odnosno obezbijedi potpuna video pokrivenost prostorije za zadržavanje.

Radnja dovođenja

U odnosu na lica prema kojima se sprovodi policijsko ovlašćenje – radnja dovođenja, Zaštitnik kao NPM ukazuje da je članom 41 Zakona o unutrašnjim poslovima, kao vrsta policijskog ovlašćenja, mjere i radnje propisane, između ostalih, i radnja dovođenja. Članovima 77 i 78 istog Zakona je popisano u kojim slučajevima se ova radnja može primijeniti odnosno na koja lica se ova radnja ne može sprovesti. Članom 78 Zakona je propisano da:

“Policijski službenik dužan je da lice koje dovodi, prije dovođenja, na njegovom jeziku ili na jeziku koji razumije, upozna sa razlozima dovođenja i pravima: da o dovođenju obavijesti člana porodice ili treće lice od povjerenja, a ako je to lice stranac i diplomatsko konzularnog predstavnika države čiji je državljanin, odnosno predstavnika odgovarajuće međunarodne organizacije ako se radi o licu bez državljanstva ili migrantu; na advokata po sopstvenom izboru od momenta dovođenja i na zdravstveni pregled od strane doktora medicine po njegovom izboru”.

Prema podacima koje je NPM prikupio, policijski službenici primjenjuju radnju dovođenja, ali u ovoj situaciji ne postoji formalni dokaz da je lice koje se dovodi upoznato sa svojim pravima pa ponavljamo da bez obzira u kojem statusu je lice koje se dovodi ono mora biti upoznato sa svojim pravima, osim u situacijama koji su definisani sljedećim stavom istog člana:

“Ako postoji vjerovatnoća da će lice koje treba dovesti pružiti otpor, dovođenje se može izvršiti i bez prethodnog saopštavanja razloga.”

Evidencije i dosjeji za LLS/ZL u dežurnoj službi

NPM je, kao i svake godine, analizirao postupanje dežurne službe prema licima lišenim slobode (LLS) i zadržanim licima (ZL) u prostorijama za zadržavanja kao i vođenje evidencija i dosjeja za ta lica.

U odnosu na granični prelaz Aerodrom Podgorica, NPM je zapazio da se ne vodi dosljedno evidencija o licima prema kojima se preduzimaju dodatne kontrole na „drugoj liniji granične provjere“.³⁰

Zaštitnik kao NPM još jednom upozorava na doslednu primjenu obaveze da se svako lice lišeno slobode obavijesti, na svom jeziku ili na jeziku koji razumije, o razlozima lišenja slobode i istovremeno upozna da nije dužno ništa da izjavi, da ima pravo na branioca koga samo izabere, da zahtjeva da se o lišenju slobode

²⁹ Izvještaj CPT/Inf(92)3-part1 - Izvod iz 2. opšteg izveštaja – paragraf 39.

³⁰ Član 29, Zakon o graničnoj kontroli.

obavijesti lice koje samo odredi, kao i diplomatsko konzularni predstavnik države čiji je državljan, odnosno predstavnik odgovarajuće međunarodne organizacije ako se radi o licima bez državljanstva ili izbjeglicama. Uvidom u dokumentaciju, tim NPM-a je tokom obilazaka, u sporadičnim slučajevima našao da se pojedini dosiji ne popunjavaju u potpunosti, posebno rubrike koje se odnose na uzimanje obroka LLS/ZL, a ponegdje vezano i za konstataciju da li je uručen Informativni list.

Evidentiranje upotrebe sredstava prinude

Zaštitnik kao NPM je ponovio ranije datu preporuku da se prekine sa praksom sačinjavanja kolektivnih službenih zabilješki o upotrebi sredstava prinude. Tim NPM-a je, nakon uvida u dokumentaciju, zapazio da je praksa sačinjavanja inicijalne službene zabilješke o upotrebi sredstava prinude ostala nepromijenjena. Zapazili smo da su službene zabilješke sačinjene na način da svi službenici potpišu jednu zabilješku, bez opisa sopstvenog doživljaja cijele situacije. Ranije je i u preventivnom i u reaktivnom mandatu Zaštitnika ukazano da je važno da se službene zabilješke sačinjavaju pojedinačno tj. da svaki službenik koji je primjenjivao sredstva prinude inicijalnu službenu zabilješku sačini samostalno.

Ljekarski pregledi

Zaštitnik kao NPM je ponovio ranije datu preporuku da se ljekarski pregledi u odjeljenjima bezbjednosti moraju sprovoditi na način što će se omogućiti najveći mogući stepen privatnosti odnosno povjerljivosti odnosa pacijent – ljekar, odnosno, minimalno, da se taj pregled obavlja van slušnog polja službenika.

Uslovi za rad policijskih službenika

U izvještajnoj godini, prema podacima dobijenim od Uprave policije, započelo se sa rješavanjem pitanja nedovoljnog broja službenika. Dana 20.12.2022. godine, donijeta je odluka o pokretanju javnog oglasa za popunu 75 radnih mjesta u UP, a Uprava za ljudske resurse je tokom 2023. godine, objavila javne oglase za 75 radnih mjesta. Iste godine su zaključena 2 javna oglasa i započeo je radni odnos za 2 službenika, dok su drugi oglasi u proceduri. Takođe 52 službenika – polaznika XIII generacije polaznika Policijske akademije u Danilovgradu su zasnovali radni odnos.

Navedeni podaci predstavljaju važan iskorak ka rješavanju pitanja nedovoljnog broja službenika i nepovoljne starosne strukture koji je evidentiran i u ovoj izvještajnoj godini. Zaštitnik kao NPM u zadnjih par godina ističe važnost redovnih ljekarskih pregleda, koji se i dalje ne realizuju. Upravo, mnoge studije su pokazale da stres na radnom mjestu može da izazove fizičke, ali i psihološko-zdravstvene probleme kao što su depresija, anksioznost i osjećanje hroničnog bijesa. Konstantna izloženost zaposlenih stresu, može biti destruktivna za njih u pogledu kvaliteta njihovog rada i njihovog fizičkog i mentalnog zdravlja.³¹ Funkcionalna psihološka podrška u okviru Biroa za zdravstvenu zaštitu MUP-a i dalje nije zaživjela.

³¹ Maslach, 2003

4.2. UPRAVA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA – zatvori

4.2.1. Zatvor u Bijelom Polju

Tim NPM-a u aprilu 2023. godine obavio je obilazak Zatvora u Bijelom Polju tokom kojeg su sagledani položaj i tretman pritvorenih i zatvorenih lica, materijalni uslovi u kojima borave i zdravstvena zaštita.

Broj pritvorenih lica na dan obilaska bio je 55, dok je na izdržavanju kazne bilo 59 lica. S obzirom na da su kapaciteti Istražnog zatvora u Podgorici kontinuirano prebukirani, neposredno pred obilazaka NPM-a njih 17 –oro je bilo premješteno u Istražni zatvor u Bijelom Polju.

Osnovna zapažanja:

Tokom monitoringa Zatvora u Bijelom Polju, tim NPM-a je identifikovao probleme u odnosu na materijalne uslove i nejednake uslove boravka. U sobama se nalazi različit mobiljar, te su tako pojedine sobe opremljene sa novim madracima, laminatom, dok takva situacija nije bila u svim sobama, gdje smo zatekli lošije higijenske uslove, dotrajale i prijavne madrace, krevete bez adekvatne strukture osnove kreveta, vlagu na zidovima.

Fotografija br. 2 – uslovi boravka u sobi broj 5 Istražnog zatvora bili su prilično loši; prijav i flekav madrac i krevet koji nije imao potrebnu podlogu, nego je madrac položen direktno na metalne šipke. Takođe, podna podloga bila je lošijeg kvaliteta, dotrajala i pohabana.



U cilju sveobuhvatnije realizacije tretmanskih aktivnosti kadrovsko jačanje je neophodnost i u tom dijelu potrebno je osigurati odgovarajući broj zaposlenih, sa odgovarajućom strukturom kvalifikacija i sposobnosti koji su raspoređeni na radna mjesta nužna za ostvarenje ciljeva, zadataka u penalnom sistemu.

U odnosu na zdravstvenu zaštitu neophodna je primjena Istanbulskeg protokola koji predstavlja standard Ujedinjenih nacija koji promovise smjernice odgovornosti i obaveza za djelotvorno sprovođenje istrage i izvještavanje o navodima o postojanju mučenja i zlostavljanja. U tom cilju važno je , između ostalog, uspostaviti praksu fotodokumentovanja tjelesnih povreda.

Zaštitnik kao NPM ukazuje na važnu ulogu u pripremi zatvorenika za izlazak na slobodu u čemu važnu ulogu ima ustanova u kojoj zatvorenik izdržava kaznu zatvora. Unutrašnja postpenalna pomoć koja bi trebalo da se zatvorenima pruža tokom priprema za njihov otpust iz ustanove važna je karika ka budućoj boljoj reintegraciji. Svakako da je evidentno da određeni broj zatvorenika uprkos priprema za život na slobodi nije u stanju oduprijeti se negativnim procesima i uticajima, što naposljetku dovodi do recidiva. Unutrašnja postpenalna pomoć, ali i postpenalni prihvati stoga predstavljaju jedan od oblika prevencije kriminaliteta te neophodno da zatvorski sistem radi na jačanju ovog oblika rada sa zatvorenim licima.

**Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM upućuje preporuke
Zatvoru u Bijelom Polju:**

- da preduzme kako bi se unaprijedili materijalni uslovi u sobama u kojima je to neophodno – zamjena dotrajalih madraca i mobilijara, saniranje vlage na zidovima;
- da se redovno održava higijena prostorija u kojima borave pritvorena i zatvorena lica i mobilijara koji se u njima nalazi;
- da u slučajevima evidentiranja povreda, medicinski karton obavezno sadrži i foto dokumentaciju istih;

4.2.2. Uprava za izvršenje krivičnih sankcija – Istražni zatvor

NPM je u više navrata realizovao obilaske Istražnog zatvora u Spužu u okviru kojih sagledano postupanje u domenima materijalnih uslova i zdravstvene zaštite.

Osnovna zapažanja:

Istražni zatvor u Podgorici i dalje se nosi sa problemom prenatrpanosti, obzirom na brojke u odnosu na kapacitet odnosno broj trenutnih pritvorenika koje je tim NPM-a zabilježio, što je Zaštitnik više puta ukazivao, kako u preventivnom tako i u reaktivnom mandatu.³²

Zaštitnik je takođe našao nejednak tretman koji se odnosi na smještanje pritvorenika u prostorijama. Naime, u odnosu na sobe koje je tim NPM-a obišao, u najgorem stanju je bila soba na prizemlju dok je soba na prvom spratu zatečena u boljem stanju. Zaštitnik smatra, da iako je obaveza samih pritvorenika da održavaju higijenu u sobama, da je neophodno stvoriti osnovne uslove za boravak u sobama kao što su funkcionalni kreveti, dušekci koji nijesu pocijepani, da prostorije na podu budu obložene određenim materijalom (pločice, laminat itd) te da sanitarni čvor bude u potpunosti u funkciji odnosno da nema problema kao što je curenje vode i opadanje pločica sa zida.

Zaštitnik ukazuje da je neophodan jednak tretman i prilikom obezbjeđivanja dovoljnog broja posteljine, jastuka i čebadi.

Takođe, kada je u pitanju dostupnost svježeg vazduha, neophodno je u svakoj prostoriji obezbijediti dovoljno svježeg vazduha, posebno u prostorijama gdje boravi više lica.

³²Mišljenje Zaštitnika broj: 01-967/21-3 od 30.5.2022. godine;

Zaštitnik ukazuje da je jedan od ključnih problema, taj što je pritvorenima smanjenja šetnja odnosno boravak na svježem vazduhu u odnosu na propisanu te da sat vremena koliko efektivno provedu na svježem vazduhu predstavlja kršenje minimalnog standarada. Posebna hitnost u rješavanju ovog problema se nameće pri činjenici da ovakvo stanje traje već duže vrijeme, a prema riječima zatvorske uprave, broj pritvorenika se samo povećava a kapaciteti zatvora ostaju isti.

Kada je u pitanju zdravstvena zaštita Zaštitnik kao NPM napominje da pristup zdravstvenoj službi ne bi trebalo da bude filtriran od strane zatvorskog osoblja ili drugih pritvorenika jer to stvara prepreke pristupu i ometa medicinsku poverljivost.³³ Medicinske konsultacije moraju biti povjerljive između pacijenta i zdravstvenog osoblja. Zatvorsko osoblje ne bi trebalo da bude prisutno, osim u izuzetnim slučajevima kada postoji priznat bezbjednosni rizik, ali čak i tada bi osoblje trebalo da bude van dometa konsultacija.³⁴ U situacijama kada se prilikom dovođenja pritvorenika koriste sredstva za sputavanje, ona ne bi trebalo da se koriste tokom konsultacija jer ometaju povjerenje ljekara i pacijenta i ljekarski pregled.

Važan segment jeste poznavanje i primjena Istanbulske protokola od strane osoblja Sektora za zdravstvenu zaštitu.³⁵ Kada vrši prijavljivanje povreda kod zatvorenika na prijemnom pregledu i uopšte za ljekara je posebno važno da ima u vidu da će tokom istrage o okolnostima povređivanja i utvrđivanja nečije eventualne odgovornosti za nanošenje tjelesnih povreda tom zatvoreniku ljekarski izvještaj, tj. medicinska dokumentacija koju je ljekar sačinio povodom pregleda, upravo postati važan dokaz u istražnom postupku, a potom i u krivičnom postupku, ukoliko do njega dođe. Stoga, ljekar treba da ima na umu da će njegov izvještaj, osim pacijenta kome je namijenjen, čitati i neko drugi: policijski službenici, državni tužilac, sudija, advokati i sudski vještaci.

Ljekarski izvještaji uopšte, u svim prilikama, a posebno kada zatvorenik dođe u zatvor sa povredama, treba da budu činjenični, detaljni i pažljivo sročeni; pri sastavljanju ljekarskih izvještaja treba izbjegavati tvrdnje koje se ne mogu braniti medicinskom logikom i zaključke (dijagnoze) koje ne proizilaze iz nalaza ustanovljenih objektivnim medicinskim metodama kliničkog pregleda i sprovedenih dijagnostičkih procedura jer ljekar koji pregleda žrtvu, pravi Izvještaj povreda i daje svoja saznanja i mišljenje. Izvještaj bi trebao naročito da sadrži mišljenje o porijeklu povreda i njihovoj težini. Treba zabilježiti i opis nastanka povrede koji dâ oštećena osoba, kao i mišljenje ljekara o vjerovatnoći da su povrede zaista nastale na način na koji je to oštećena osoba opisala.³⁶ Dobra praksa je uspostavljanje Evidencija o pregledima zatvorenika koji se nalaze

³³ Standardi CPT-ija. "...Zatvorenima se mora omogućiti da se koriste uslugama službe za zdravstvenu negu na poverljiv način, na primer, pomoću poruka koje se šalju u zapečaćenoj koverti. Nadalje, zatvorski službenici ne bi trebalo da «filtriraju» zahteve za posetama lekaru...."

³⁴ Pravo zatvorenika na povjerljivost prekršeno je kada je čuvar prisutan, kao što predviđaju Evropska zatvorska pravila, Pravilo 42.3: „Kod pregleda zatvorenika, liječnik ili kvalificirani medicinski tehničar, koji je odgovoran tom liječniku, obratit će posebnu pažnju na: Postupanje u skladu s uobičajenim pravilima liječničke etike i povjerljivosti odnosa.“ Pravilo 43.1: „Liječnik je zadužen za brigu o fizičkom i mentalnom zdravlju zatvorenika i primat će, u skladu s uvjetima i učestalošću koja je na nivou standarda zdravstvene zaštite u zajednici, sve bolesne zatvorenike, sve koji se prijave da su bolesni ili povrijeđeni, kao i svakog zatvorenika kome se poklanja posebna pažnja.“ Također, vidjeti Preporuku Vijeća Evrope br. R (98) 7, član 13: "Povjerljivost medicinskih odnosa treba uvijek podjednako rigorozno biti zagarantirana i treba se poštivati, kao i kada se radi o cjelokupnoj populaciji."

³⁵https://www.ombudsman.co.me/docs/1560432937_14032019-preporuka-ziks.pdf

³⁶ <https://rm.coe.int/prirucnik-o-zlostavljanju/16809e416d>

u samici,³⁷ ali bi evidentiranje trebalo biti preciznije u smislu bilježenja tačnog vremena početka i kraja pregleda.³⁸

S obzirom da oralno zdravlje čini sastavni dio opšteg zdravlja, preventivni pregledi i intencija da se u početnom stadijumu sanira karijes ili drugi dentalni problemi, predstavljaju pozitivan iskorak u funkcionisanju stomatološke službe.

Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM upućuje preporuke Upravi za izvršenje krivičnih sankcija:

- izvrši kompletno renoviranje sobe na prizemlju koju je tim NPM-a obišao, uključujući opremanjem sobe novim krevetima i dušecima, kako je to detaljno navedeno;
- uložiti napore kako bi se obezbijedila šetnja pritvorenih lica 2 sata dnevno kako je i propisano Pravilnikom o bližem načinu izvršavanja pritvora;
- obezbijedi jednake ili približno jednake materijalne uslove za sva pritvorena lica, a posebno funkcionalne krevete i čiste i očuvane dušeke kao i čistu posteljinu i čebad;
- uložiti dodatne napore u pogledu usklađivanja kvadrature soba u kojem borave pritvorenici sa ranije citiranim CPT standardom;
- u ljekarskom izvještaju decidno budu opisane uočene povrede kao i upisani navodi lica o tome kako je povrede zadobio, kao i da bude navedena izjava ljekara o konzistentnosti navoda i uočenih povreda, kao i da ukoliko postoji sumnja o eventualnom zlostavljanju odmah obavijeste nadležne radi eventualnog sprovođenja istrage;
- obezbijedi radionice ili druge vrste treninga na kojim bi se zdravstvena služba upoznala sa obavezama koje proističu iz Istanbulskog protokola.

4.2.3. Generalna zapažanja u odnosu na UIKS

Zaštita zatvorenika od zlostavljanja je značajan aspekt zaštite ljudskih prava. Rad NPM-a je proaktivne i preventivne prirode te kroz ovaj mandat Zaštitnik nastoji da prevenira neželjene pojave i u konačnom otkloni primjećene nedostate kako bi spriječio kršenje prava pritvorenih i lica na izdržavanju kazne zatvora.

Materijalni uslovi za boravak i dalje nisu ujednačeni u okviru različitih organizacionih jedinica, u okviru paviljona i konačno u okviru pojedinih soba, tako da i dalje nailazimo na uslove koji su drastično različiti – od toga da su pojedine sobe prenatrane sa nedostatkom mobilijara, do toga da su pojedine sobe u potpunosti adekvatne za boravak. Tokom 2023. godine, kako bi se smanjila prenatranost Istražnog zatvora u Spužu određeni broj pritvorenih lica bio je izmješten u novo krilo Zatvora za kratke kazne, a jedan u Zatvor Bijelo Polje.

Zaštitnik ukazuje i na stav CPT da je „*Prenatranost zatvora pitanje koje direktno spada u nadležnost CPT-a. Sve će službe i aktivnosti unutar zatvora trpjeti štetu ukoliko se taj zatvor mora pobrinuti za veći broj*

³⁷ CPT smatra da medicinsko osoblje nikada ne treba da učestvuje u procesu donošenja odluka koje mogu da rezultiraju bilo kojom vrstom samice, osim u slučaju kada se takva mjera primenjuje iz zdravstvenih razloga. S druge strane, medicinsko osoblje treba da obrati posebnu pažnju na situaciju u kojoj se nalaze svi zatvorenici koji su smješteni u samicu....”

³⁸ https://www.ombudsman.co.me/docs/1600432759_27022020-misljenje-uiks.pdf.

*zatvorenika nego što je predviđeno; ukupni kvalitet života u toj ustanovi biće pogoršan, možda čak i u značajnoj mjeri. Štaviše, stepen prenatrpanosti u nekom zatvoru ili u nekom njegovom dijelu može biti toliki da je već po sebi neljudski ili ponižavajući sa fizičke tačke gledišta.*³⁹

Penalni sistem u Crnoj Gori i dalje mora unapređivati uslove pod kojim se izvršava kazna zatvora, počevši od starih objekata, dotrajalog nameštaja, loših sanitarnih uslova, do prenaseljenosti koja otežava ne samo normalno funkcionisanje osuđenih, već i kontrolu od strane osoblja što se može reflektovati na pravovremeno reagovanje u nepredviđenim i konfliktnim situacijama. Takođe, penalni sistem u Crnoj Gori nosi se sa manjkom zaposlenih, gotovo trećina radnih mjesta nije popunjena, a značajan je broj onih koji rade po osnovu ugovora o djelu što u konačnom pojačava doživljaj nezadovoljstva.

U odnosu na zdravstvenu zaštitu, Zaštitnik ponovo ukazuje da je važno naročito posvetiti pažnju onima kojima je potrebna pojačana zdravstvena njega, a koji su tokom monitoringa NPM-a boravili u stacionaru Istražnog zatvora, gdje su uslovi za boravak i u 2023. godini bili izuzetno loši. NPM-u je predočeno da će izgradnjom nove zatvorske bolnice, nove prijavnice otvorenog odjeljenja i multifunkcionalnog objekta, čiji rok za završetak je kraj 2024. godine dio problema biti riješen.

Primjena i poznavanje Istanbulske protokola od strane ljekara nepohodna je karika u prevenciji zlostavljanja. Zdravstvena zaštita u zatvoru vodi se istim etičkim principima koji važe u zajednici. Zaštitnik kao NPM podsjeća da su osnovni principi ustanovljeni su Ženevskom deklaracijom Svjetskog medicinskog udruženja⁴⁰, Međunarodnim kodeksom medicinske etike⁴¹, Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija⁴² i Preporukom Komiteta ministara Savjeta Evrope o etičkim i organizacijskim aspektima zdravstvene zaštite u zatvorima.⁴³

Ponovo je ukazano da povjerljivost medicinskih podataka treba poštovati jednako rigorozno kao i za opšte stanovništvo. Zatvorenici trebaju pristupati pregledu pojedinačno, a ne u grupama. U prostoriji za pregled ne trebaju biti prisutne treće nemedicinske osobe (drugi zatvorenici ili nemedicinsko osoblje). Zatvorenici tokom pregleda/konsultacije ne trebaju nositi lisice, a pripadnici službe obezbjeđenja trebaju biti udaljeni tako da ne čuju i da ne vide tok fizičkog pregleda, osim u slučaju da ljekar ili medicinski tehničar zatraže njihovo prisustvo zbog lične i opšte sigurnosti.⁴⁴

4.3 JAVNE ZDRAVSTVENE USTANOVE - psihijatrijska odjeljenja

4.3.1. Klinika za psihijatriju Kliničkog centra Crne Gore

Tim NPM obišao je kliniku za psihijatriju u maju 2023. godine. Imajući u vidu da su standardi koji utvrđuju položaj i način postupanja prema osobama sa mentalnim teškoćama, koje se nalaze u rezidencijalnim ustanovama, utemeljeni u velikom broju međunarodnih,

³⁹ Izdržavanje zatvorske kazne, CPT/Inf(92)3-part2

⁴⁰ Ženevska deklaracija WMA (1948); Međunarodni kodeks medicinske etike WMA (2006).

⁴¹ 1949., posljednja verzija iz 2006.)

⁴² 37/194, od 18.12.1982.

⁴³ UN: Principi medicinske etike o ulozi zdravstvenog osoblja, a posebno ljekara, u zaštiti zatvorenika i pritvorenika od mučenja i drugog surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (1982); Komitet ministara: Etički i organizacijski aspekti zdravstvene zaštite u zatvorima. Preporuka R (1998) 7.

⁴⁴ Standardi CPT-a 2002 (rev. 2011).

regionalnih i nacionalnih instrumenata Zaštitnik kao NPM kontinuirano ukazuje da psihijatrijski pacijenti treba da budu liječeni na human način sa poštovanjem i dostojanstveno.

Klinika je od aprila 2023. godine smještena u staroj zgradi medicinske škole i uloženi su naponi da ovaj objekat, u mjeri u kojoj je moguće, ispuni uslove za adekvatnu hospitalizaciju i za rad osoblja.

U odnosu na preporuke zaključeno je sljedeće:

Preporuka - da se izradi i sprovodi individualni plan liječenja i rehabilitacije za svakog pacijenta – djelimično ispunjena

U budućem djelovanju važno je zadovoljiti standard da individualni plan rada bude personalizovan i redovno ažuriran. Psihijatrijsko liječenje treba da uključi širok spektar rehabilitacionih i terapijskih aktivnosti, uključujući pristup radnoj terapiji, grupnoj terapiji, individualnoj psihoterapiji, umjetnosti, drami, muzici i sportu. Takođe, određene preporuke Zaštitnika kao NPM-a bile su primjenjene:

Preporuke:

- da se ažurno i precizno vodi klinička evidencija sa informacijama o uključivanju pacijenata u psihosocijalne i rehabilitacione aktivnosti - **ispunjena**
- da se uredno vodi evidencija o svakoj primjeni mjere izolacije i ograničenja u svesci fiksacije i u medicinskoj dokumentaciji pacijenata, u skladu sa standardima CPT-a i Zakonom o zaštiti i ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica – **ispunjena**
- da se unaprijedi spektar rehabilitacionih aktivnosti i obezbijedi njihovo kontinuirano sprovođenje – **ispunjena**
- da se u medicinsku dokumentaciju za svakog pacijenta unese informisani pristanak na liječenje, tj. uredno potpisano i zavedenu Izjavu o prihvatanju primjene medicinske procedure – **ispunjena**

S obzirom da pacijenti ali osoblje u starom objektu nijesu imali adekvatne uslove za boravak i rad, izgradnjom nove Klinike stiču se uslovi za implementaciju navedenih standarda i boljeg položaja pacijenta/kinja.

Na Klinici za psihijatriju osobe se smještaju na osnovu dobrovoljnog pristanka, a ukoliko postoje indikacije za prinudnu hospitalizaciju pacijenti se upućuju u SPB Dobrota.

Zaštitnik kao NPM ukazuje da svaki pacijent/kinja, bez izuzetka, koji se tretira ili smješta u vezi sa mentalnom smetnjom treba da bude pojedinačno obaviješten/a o svojim pravima i da ima pristup nadležnom tijelu ili osobi, nezavisnim od ustanove mentalnog zdravlja, koje mogu, ukoliko je potrebno, pomoći u razumijevanju i ostvarivanju takvih prava.

Tokom obilaska timu NPM-a ukazano je na problem korisnika/ca supstitucione terapije u Kliničkom centru. Naime, primjena terapije buprenorfinom, prema postojećem protokolu, vrši se svakodnevno, osim ukoliko ordinarijus ne procijeni drugačije, te se to evidentira u izvještaju.

Načelnica je istakla da je njihov način funkcionisanja ovakav i zbog činjenice, da ukoliko se dijeli terapija na sedam dana može eventualno doći do zloupotrebe iste u smislu predoziranja pacijenta, a i do zloupotrebe lijeka na druge načine.

Postupanje sa pacijentima u KCCG je usklađeno sa važećim smjernicama Ministarstva zdravlja Crne Gore koje su opravdane kako zakonom tako i strukom. Legitimni ciljevi koji se postižu u KCCG su liječenje i zaštita pacijenata, pravilna kontrola upotrebe lijekova i adekvatno sprovođenje procedura liječenja u skladu sa važećim smjernicama Ministarstva zdravlja Crne Gore. Oni u prvom momentu mogu biti doživljeni kao restiktivne mjere od strane pacijenta, ali su na duže staze usmjereni na njegovo liječenje i dugotrajno optimalno funkcionisanje.

Zaštitnik je u svom reaktivnom postupanju uputio preporuku Ministarstvu zdravlja Crne Gore, da uloži napore radi distribucije terapije preko više zdravstvenih ustanova u kojima postoje adekvatni i dovoljni kadrovski uslovi.

4.3.2. Odsjek za psihijatriju Opšte bolnice u Nikšiću

Na dan posjete na Odsjeku za psihijatriju je bilo hospitalizovano 13 pacijenata – devet muškog i četiri ženskog pola.

Tokom 2023. godine (do 22.06.2023) na Odsjeku za psihijatriju O.B. Nikšić realizovano je ukupno 167 bolnička prijema i 154 otpusta.

Odsjek takođe sprovodi i usluge vanbolničke zdravstvene zaštite - ambulantne usluge i u tekućoj 2023. godini, do dana posjete ukupno su realizovane 1263 ambulantne usluge.

U toku 2023. godine na Odsjeku psihijatrije u Nikšiću nije bilo smrtnih slučajeva klijenata/kinja koji/e su se bolnički liječili na ovom odsjeku. Takođe nije registrovan nijedan slučaj pokušaja samoubistva.

Osnovna zapažanja:

Opšti utisak tima NPM-a nakon obavljenog monitoringa je da su uslovi za boravak pacijenata na Odsjeku psihijatrije u Nikšiću adekvatni.

Kadrovsko jačanje Odsjeka nije bilo realizovano te je i dalje nedovoljan broj zaposlenog medicinskog osoblja (ljekara, med.sestara/tehničara) i zdravstvenih saradnika u odnosu na postojeći Akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta.

U odnosu na prethodni obilazak, aktuelno je registrovan izvjestan pomak u razvoju radno-okupacionih terapijskih aktivnosti ali i dalje nedostaje stalno zaposleni na poslovima radno-okupacionog terapeuta.

U odnosu na kontrolnu posjetu iz 2022. godine, NPM je evidentirao da se Liste fiksacije, koje popunjavaju medicinske sestre/tehničari vode ažurnije. NPM je još jednom ukazao da svaka primjena mjere mehaničkog ograničavanja slobode kretanja mora biti evidentirana u skladu sa postojećim standardima.

Kao i prethodnih puta Zaštitnik kao NPM izražava zabrinutost zbog činjenice da pacijenti na bolničkom liječenju na Odsjeku psihijatrije Opšte bolnice Nikšić nemaju mogućnost svakodnevnog boravka na svježem vazduhu. Iako su svi klijenti hospitalizovani na dobrovoljnoj osnovi ("dobrovoljna hospitalizacija") de facto su lišeni slobode, obzirom da su vrata odjeljenja zaključana, ulaz i izlaz na odjeljenje je kontrolisan od strane osoblja, a otpust moguć jedino uz saglasnost ljekara/ke. NPM-u je ukazano da osoblje nije u mogućnosti da

im organizuje svakodnevni boravak na svježem vazduhu van odjeljenja zbog deficita srednjeg medicinskog kadra koje bi boravilo sa pacijentima van Odsjeka - u bolničkom krugu.

Evropski komitet za prevenciju torture boravak napolju prepoznaje kao jedan od elementarnih standarda koje je neophodno primjeniti - *Vježbanje na otvorenom treba da bude dostupno svaki dan, bez obzira na vremenske uslove. U područjima namijenjenim rekreaciji na otvorenom, trebalo bi da postoji mjesto gde korisnici/ce mogu da se sklone od kiše i sunca. Nedostatak odgovarajuće odjeće ne treba da se koristi kao razlog da se ne ponudi vježbanje na otvorenom. Cilj bi trebao biti da se obezbijedi da svi korisnici uživaju prednosti neograničenog pristupa vježbalištima na otvorenom tokom dana osim ako raspored predviđenih aktivnosti ne zahtijeva da budu prisutni na odjeljenju. Osoblje treba da pruži ličnu bezbjednost korisnicima tokom boravka na otvorenom, te da pruži potrebnu pomoć svim korisnicima sa fizičkim nedostacima.*⁴⁵

Zaštitnik kao NPM podstiče Upravu bolnice da u što skorijem vremenskom roku obezbijedi uslove za nesmetani boravak klijenata Psihijatrijskog odsjeka na svježem vazduhu.

Tokom monitoringa zabilježili smo da Bolnica i Odsjek za psihijatriju nemaju pisani informator (brošuru) koja bi bila dostupna pacijentima i članovima njihovih porodica u cilju upoznavanja sa kućnim redom Odsjeka, pravima tokom boravka i liječenja na Odsjeku, mogućnostima i postupcima za ulaganje žalbi. U cilju zaštite i ostvarivanja prava pacijenata Uprava bolnice bi trebala da u što skorijem roku izradi brošuru-informator za pacijente.

Dalje, Odsjek nema centralni Registar incidenata koji bi sadržavao evidenciju svih neželjenih događaja na Odsjeku. Postojanje ovog registra bi znatno olakšao uvid menadžmentu ustanove u sve neželjene događaje i znatno olakšao planiranje mjera i postupaka za prevenciju eventualnih incidentnih situacija.

U vrijeme posjete na Odsjeku za psihijatriju nije se realizovalo nijedno kliničko ispitivanje koje podrazumijeva uključivanje bivših ili sadašnjih klijenata Odsjeka.

Zaštitnik kao NPM podsjeća na ranije date preporuke:

- sačiniti Individualni plan liječenja i rehabilitacije za svakog pacijenta i uložiti u istoriju bolesti ;
- ojačati kadrovske kapacitete Odjeljenja u skladu sa Aktom o sistematizaciji;

Zaštitnik kao NPM upućuje sljedeće preporuke Odsjeku za psihijatriju Nikšić:

- uspostaviti redovne evidencije u medicinskom karton o izmjeni terapijskog protokola i/ili psihičkog funkcionisanja kod pojedinih klijenata na bolničkom liječenju;
- uspostaviti centralni Registar incidenata koji bi sadržavao evidenciju svih neželjenih događaja na Odsjeku. kutiju za žalbe postaviti na lokaciji na kojoj će biti dostupna svim pacijentima;

⁴⁵ CPT/Inf (2020) 41, tačka 12

Upravi bolnice:

- da u što skorijem roku izradi brošuru-informator za pacijente i o mogućnosti ostvarivanja kontakta sa Zaštitnikom prava pacijenata i institucijama koje se bave zaštitom prava pacijenata.

4.3.3. Specijalna psihijatrijska bolnica Dobrota

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture, obavio obilazak Specijalne psihijatrijske bolnice u Dobroti u junu 2023. godine. Tim je bio multidisciplinaran i činili su ga savjetnici Zaštitnika sa članicom Radnog tijela NPM-a spec. psihijatrije.

Tokom obilaska sagledano je postupanje na Odjeljenju za liječenje bolesti zavisnosti u SPB Dobrota Osnovna zapažanja:

Liječenje zavisnosti je dugotrajan i kompleksan proces koji traje i nekoliko godina, za neke i više decenija.

Postupci i procedure definisane su Pravilnikom o stručnim smjericama za pružanje pomoći zavisniku⁴⁶ od droga, gdje je, između ostalog, opisano da modalitet tretmana treba da bude prilagođen svakom zavisniku. NPM je tokom prethodnih monitoringa ove i sličnih ustanova primjetio da svaki tretman, samo zato što ga nazivamo tretmanom, neće nužno biti uspješan i pokazati pozitivne rezultate. Rezultati zavise od toga kako je primijenjena metodologija terapijskog rada i od angažmana članova tretmanskog tima i naravno mogućnosti da se u spoljašnjim uslovima života zavisnika postignu promjene. Važno je istaći individualizaciju liječenja tj. da se efikasni planovi liječenja prilagođavaju specifičnim potrebama pojedinca. Faktori kao što su vrsta supstance koja se koristi, ozbiljnost zavisnosti, opšte zdravstveno stanje osobe i njihova socijalna podrška uzimaju se u obzir.

NPM je ustanovio da je potrebno preciznije dokumentovanje. Medicinska dokumentacija i njen sadržaj od ključne su važnosti za analizu položaja pacijenta u azilnim ustanovama. Stoga NPM podsjeća na važnost preciznog dokumentovanja svih preduzetih koraka tokom hospitalizacije pacijenata. Ljekari su neizostavna spona u prevenciji torture. Oni mogu procijeniti i liječiti osobe koje su preživjele torturu; neki mogu dokumentovati ključne dokaze o mučenju u medicinsko-pravnim izveštajima. Generalni utisak NPM-a je da postoji nedostatak edukacije o torturi i srodnim etičkim i pravnim pitanjima te bi značajno bilo podjećati na ovu temu kroz dodatne edukacije i seminare.

Rad Savjeta za zaštitu prava pacijenata treba da bude ažurniji. Neophodno je da informacije o pravima pacijenata i mehanizmima njihove zaštite, a koje prati Savjet, budu uvijek dostupne spoljnim nadzornim tijelima i redovno ažurirane. NPM je na to ukazao i tokom prethodnog obilaska u oktobru 2022. godine.

Kapaciteti Odjeljenja za liječenje bolesti zavisnosti nisu dovoljni da bi se adekvatno pristupilo navedenoj problematici. Na to ukazuje i činjenica da se dio pacijenata hospitalizuje na Akutnom muškom odjeljenju. Zaštitnik je i ranije ukazivao da prostorni kapaciteti nisu dovoljni, te da ne postoje bolnički kapaciteti za tretman pacijentkinja zavisnica.⁴⁷

⁴⁶ ("Službeni list Crne Gore", br. 001/19 od 04.01.2019)

⁴⁷ https://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/113/izvje--taj%20o%20obilasku%20spb%20dobrota.pdf

NPM nije zatekao pacijente koji su na Odjeljenju boravili bez pravnog osnova. Neki od njih bili su upućeni od strane sudova uz izrečenu mjeru obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi. Vrata na odjeljenju su bila otključana, te su pacijenti u dvorište mogli da izlaze slobodno.

Nakon izvršenog obilaska i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM upućuje preporuke SPB Dobrota:

- da su preduzmu koraci kako bi se obavile potrebne adaptacije i unaprijedili materijalni uslovi;
- da se preduzmu koraci kako bi medicinska dokumentacija sadržala sve podatke o urađenim obaveznim dijagnostičkim procedurama;
- da izvještaj o radu Savjeta za zaštitu prava pacijenata bude redovno sačinjavan i dostupan spoljnim nadzornim tijelima.

4.3.4. Odjeljenje za psihijatriju Opšte bolnice u Bijelom Polju

U julu 2023. godine tim NPM izvršio je kontrolni obilazak u cilju uvida u realizaciju preporuka datih u cilju unapređenja postupanja prema pacijentima.

Na uvid je tražena određena dokumentacija, a u cilju nadzora implementacije datih preporuka.

Kapacitet Odjeljenja je proširen. Na Odjeljenju je bilo smješteno 16 pacijenata.

Osnovna zapažanja:

Nakon obilaska NPM je podsjetio da institucionalni tretman, na psihijatrijskim odjeljenjima, kada je neophodan treba da bude zasnovan na savremenim psihijatrijskim metodama i poštovanju ljudskih prava, u službi interesa pacijenta.

Uz uočene segmente u kojima preporuke Zaštitnika kao NPM-a nisu primjenjene, ističemo da je kroz povjerljiv razgovor sa pacijentima dobijena potvrda o humanom i brižnom odnosu osoblja prema pacijentima. Zaštitnik kao NPM podsjeća da je odnos osoblja prema pacijentu značajan segment tretmana pacijenta, te ohrabruje njegovanje konsultantskog odnosa i interakcije između osoblja i pacijenta. U kontaktu ljekara i pacijenta razvija se specifičan odnos, koji utiče na pacijenta ne samo u tom trenutku, nego velikim dijelom određuje i njegov stav prema bolesti, tegobama i simptomima koje ima.

Na osnovu prikupljenih informacija zaključeno je sljedeće:

Preporuka - da se osoblje edukuje za vođenje radne terapije i da se radno okupaciona terapija sprovodi kontinuirano - ispunjena

Tokom prethodnih obilazaka NPM je upućivao na važnost primjene i drugih metoda liječenja, poput radno okupacione terapije koja podrazumijeva brojne manuelne, kreativne, rekreativne, edukativne, misaone, ekspresivne i ostale aktivnosti koje olakšavaju pacijentima da poboljšaju svoje psihičke i fizičke funkcije.

Kako je timu NPM-a predočeno obezbjeđen je neophodan kadar, a takođe u pripremi je posebna prostorija u kojoj će se realizovati ove aktivnosti.

Preporuka - da se uspostavi poseban registar za evidenciju primjene fizičke sile, izolacije i ograničenja kretanja i da se obezbijedi adekvatna oprema za primjenu ograničenja kretanja.– **nije ispunjena**

Potrebno je da Odjeljenje posjeduje poseban registar za evidenciju primjene fizičke sile, izolacije i ograničenja kretanja koji će biti dostupan ukoliko se javi potreba za primjenom ovih mjera, ali opremu koja i dalje nedostaje.

Preporuka – sačiniti poseban Individualni plan liječenja i rehabilitacije, sastavljen od strane medicinskog tima i samog pacijenta (multidisciplinarni pristup – **nije ispunjena**

Od prethodnog obilaska NPM-a nije postignut pozitivan pomak vezan za realizaciju ove preporuke. I dalje ne postoji praksa izrade Individualnog plana liječenja i rehabilitacije.

Individualni pristup liječenju i oporavku, kroz procjenu postojećih kapaciteta i želja samog pacijenta, kroz multidisciplinarni rad tima (psihijatar, psiholog, socijalni radnik, med.sestra/tehničar) i samog pacijenta ostaje i dalje izazov u prkličnom radu.

Preporuka - kutiju za žalbe postaviti na lokaciji na kojoj će biti dostupna svim pacijentima - **ispunjena**

Preporuka - postaviti informativne brošure o mogućnosti ostvarivanja kontakta sa Zaštitnikom prava pacijenata i institucijama koje se bave zaštitom prava pacijenata – **djelimično ispunjena**

Informacije je potrebno dopuniti i o načinu kontakta sa drugim institucijama koje se bave praćenjem poštovanja ljudskih prava.

Preporuka – da izvještaji Zaštitnika prava pacijenata budu bazirani na redovnim provjerama i izvještavanjima o zatečenom stanju na Odjeljenju psihijatrije – **nije ispunjena**

Uvidom u dokumentaciju tim NPM-a je zatekao izvještaj koji se odnosio na 2022. godinu, gdje je konstatovano da se u sandučetu ukupno nalazilo 25 podnesaka – 11 koji su se odnsili na pohvale prema osoblju i njihovom postupanju, dok je prema izvještaju 14 bilo nečitko i konfuzno napisano. Podaci za 2023. godinu nisu postojali.

4.3.5. Generalna zapažanja u odnosu na tretman psihijatrijskih pacijenata

Ljekari su neizostavna spona u prevenciji torture. Oni mogu procijeniti i liječiti osobe koje su preživjele torturu; neki mogu dokumentovati ključne dokaze o mučenju u medicinsko-pravnim izveštajima. Generalni utisak NPM-a je da postoji nedostatak edukacije o torturi i srodnim etičkim i pravnim pitanjima te bi značajno bilo podjećati na ovu temu kroz dodatne edukacije i seminare.

U mnogim psihijatrijskim ustanovama povremeno se može dogoditi da je neophodno pribjegavanje sredstvima kojima se ograničava sloboda kretanja uznemirenih i/ili nasilnih pacijenata. Međutim, s obzirom na moguću zloupotrebu i zlostavljanje, takva upotreba sredstava za sputavanje pacijenata i dalje je predmet posebne brige CPT. U smislu prevencije bilo kakve zloupotrebe, potrebno je bez izuzetaka obezbijediti poseban registar za evidenciju primjene fizičke sile, izolacije i ograničenja kretanja koji će biti dostupan ukoliko se javi potreba za primjenom ovih mjera, ali i odgovarajuću opremu.

U liječenju psihijatrijskih pacijenata nepohodno je i dalje ulagati napor ka većoj zastupljenosti radno – okupacionih aktivnosti ali i tretmana koji bi podrazumijevao češće zastupljenu savjetodavnu podršku. Upravo organizacija aktivnosti za pacijente u kojima bi osjetili podršku i razumijevanje problema i potreba sa već uključenom medikacijom, daje najbolji efekat.

Problem koji smo notifikovali je i nedostatak specijalista psihijatrije sa kojima se suočavaju psihijatrijska odjeljenja. Da bi se različiti aspekti psihijatrijske dijagnostike i tretmana koji odgovara iskustvima i potrebama osoba koje žive sa poremećajima mentalnog zdravlja mogli sprovoditi na optimalan način kadrovske potrebe je neophodno pravovremeno planirati i adresirati.

Izgradnja novog objekta Klinike za psihijatriju Kliničkog centra Crne Gore, u kojem će Crna Gora po prvi put imati odjeljenje za smještaj maloljetnih lica koja imaju potrebu za hospitalizacijom, pozitivan je iskorak ka unapređenju uslova liječenja.

4.4 USTANOVE SOCIJALNE ZAŠTITE

NPM je u 2023. godini obišao ustanove socijalne zaštite domskog tipa : JU Centar „Ljubović“ , JU Dom starih „Podgorica“, JU Dom starih „Nikšić“ i JU Dom starih „Bijelo Polje“.

4.4.1. JU Centar „Ljubović“

U martu 2023. godine, tokom dva obilaska, obavljen je monitoring JU Centar „Ljubović“. U Centru se zbrinjavaju, vaspitavaju i osposobljavaju djeca i omladina oba pola, državljani Crne Gore kao i strani državljani.

Na dan obilaska u Centru je bilo smješteno 9 korisnika/ca i očekivao se prijem desetog. Jedan od paviljona za smještaj bio je u pripremi za otvaranje prihvatilišta za djecu žrtve trgovine ljudima . U ostala četiri paviljona u kojima borave djeca, rade po dva vaspitača. Kako je saopšteno gotovo uvijek u smjeni su vaspitači suprotnog pola zbog potreba rada sa djecom.

U paviljonu u kojoj se nalazi kombinovana vaspitna grupa postoji pet dvokrevetnih soba. U trenutku posjete u ovom paviljonu se nalazilo pet dječaka. Tokom posjete NPM-a, saopšteno je da se dva dječaka nalaze u bjekstvu i da je jedan premješten u pritvor.

Osnovna zapažanja:

Imajući u vidu da se smještajem ili dnevnim boravkom u Centru, djeci i mladima u sukobu sa zakonom, u određenoj mjeri ograničava sloboda, svima njima koji trajno ili privremeno borave u Centru, bez obzira na bilo koje lično svojstvo ili posebnost, treba osigurati poštovanje ljudskih prava. Nakon kontrolnog obilaska

utisak tima je da se ljudska prava i slobode štićenika JU Centar „Ljubović“ poštuju. Tim NPM-a nije primio bilo kakve informacije o zlostavljanju, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju u ustanovi.

Kao i tokom prethodnog obilaska, evidentirano je da pristup zdravstvenoj zaštiti i dobijanje uputa otežava to što JU Centar „Ljubović“ nije umrežen sa informacionim sistemom Fonda zdravstva, te se uputi moraju uzimati od izabranih pedijatara, širom zemlje. Kapaciteti Dnevnog boravka su ograničeni na 10 mjesta, dok je praksa pokazala da je potreba za ovom uslugom veća.

Tim je evidentirao da je potrebno i dalje raditi na jačanju stručne službe s obzirom na različitu problematiku, ali i programe resocijalizacije koje bi trebalo realizovati. Primjećeno je da su programi koji su sprovedeni bili u sklopu projektnih aktivnosti različitih NVO. Zaštitnik kao NPM ukazuje da je potrebno osigurati permanentno poboljšanje kvaliteta, učenja, inoviranja, a sve u cilju blagovremenog i adekvatnog odgovora na potrebe korisnika i izazove koji se nameću u radu sa djecom i mladima.

U odnosu na preporuke konstatovano je sljedeće:

Preporuke ranije date:

- da se organizuju predavanja i radionice u cilju prevencije rizičnog ponašanja - **ispunjena**
- da se sprovedu aktivnosti za uključivanje djece u programe odvikavanja i sprječavanja od zloupotrebe droge - **ispunjena**
- da se sprovedu aktivnosti za uključivanje djece u programe odvikavanja od pušenja i upotrebe duvanskih proizvoda – **ispunjena**
- da se intezivira i proširi krug radnih i sportskih aktivnosti u Centru – **ispunjena**

Preporuka - da je zdravstvena zaštita pristupačna bez tehničkih i drugih formalnosti – nije ispunjena

4.4.2. JU Dom starih „Podgorica“

Obilazak JU Dom starih „Podgorica“ obavljen je u septembru 2023. godine.

Na dan posjete JU Dom starih „Podgorica“ je imao ukupno 180 korisnika na stalnom smještaju (117 ženskog i 63 korisnika muškog pola).

Od ukupnog broja korisnika/ca Doma (180) njih 101 se nalazilo na odjeljenjima za smještaj gerijatrijske populacije, 61 korisnik/ca su bili u potrebi za palijativnom njegom, dok je 18 korisnika/ca imalo dijagnozu demencije.

Starosna struktura korisnika/ca usluga Doma: 102 korisnika/ca je bilo starije od 80 godina, 73 korisnika/ca je bilo u životnoj dobi od 64-79 godina i 5 korisnika/ca je bilo mlađe od 64 godine.

Na dan posjete postojala je Lista čekanja na kojoj se nalazilo 38 lica sa zahtjevom nadležnih Centara za socijalni rad za trajni smještaj na odjeljenje psihogerijatrije. Odjeljenje psihogerijatrije još nije bilo u funkciji, a planirano je da Odjeljenje privremenog boravka bude osposobljeno za smještaj korisnika za koje je predviđena psihogerijatrija.

Osnovna zapažanja:

Dom za stara lica u Podgorici ima dobre uslove za boravak. Ustanova je savremeno opremljena i prilagođena potrebama korisnika. U ovom domenu uslove bi trebalo preduzeti mjere da se dvorišni dio za korisnike sa odsjeka za demencije prilagodi za mogućnost boravka na otvorenom prostoru i u situacijama lošijih atmosferskih prilika.

Problem koji je tim NPM-a zapazio tiče se ljudskih resursa. Zdravstvena služba se nosi sa deficitom kadrovskih kapaciteta. Kao što je tokom monitoringa i ostalih ustanova socijalne zaštite zapaženo kontinuirani problem je smanjeno interesovanje zdravstvenog kadra za zapošljavanjem, zbog značajnih disproporcija u visini koeficijenata – zarada zdravstvenog kadra istih kvalifikacija zaposlenog u zdravstvenim ustanovama koje su u nadležnosti Ministarstva zdravlja.

Tokom monitoringa tim NPM-a je primjetio da se dokumentovanje prekida terapije određenim lijekom ne ažurira se skladu sa dobrim kliničkim praksama, te terapijske liste osim nepreglednosti same liste ne daju uvid u vremenski period korišćenja lijeka.

U predstojećem periodu trebalo bi uspostaviti nesmetano i kontinuirano pružanje stomatološke zaštite svim korisnicima Doma, koje bi uključivalo i periodične sistematske (kontrolne) preglede

Mehanizam zaštite prava korisnika treba upodobiti i sa standardima na koje upućuje Evropski komitet za prevenciju torture (CPT)⁴⁸ u smislu uspostavljanja Informativne brošure u kojoj su objašnjeni svakodnevni način rada ustanove i prava korisnika – uključujući informacije o procedurama za ulaganje pritužbi i tijelima kojima je moguće uložiti pritužbe. Takođe, važno je uspostaviti efikasan interni mehanizam za ulaganje pritužbi, a korisnici bi trebali imati mogućnost ulaganja pritužbi nezavisnom vanjskom tijelu, ovlaštenom da direktno prima poverljive pritužbe i da daje sve potrebne preporuke. Pritužbe upućene upravi ustanove treba zabilježiti u posebnom registru.

U budućem postupanju prema korisnicima neophodno je osigurati uslove da svi korisnici usluga Doma, uključujući i nepokretne korisnike, mogu nesmetano ostvarivati pravo na svakodnevni boravak na svježem vazduhu u trajanju od najmanje 1h dnevno.

Zaštitnik kao NPM upućuje sljedeće preporuke Domu za stara lica Podgorica:

- da se uspostavi redovno sistemsko praćenje leukocita, nakon uvođenja terapije lijekom klopazipin ;
- da se da se terapijske liste ubuduće popunjavaju na način kako je to i predviđeno samom formom;
- da se pritužbe upućene Upravi ustanove bilježe u posebnom registru;
- osigurati uslove da svi korisnici Doma, uključujući i nepokretne korisnike, mogu nesmetano ostvarivati pravo na svakodnevni boravak na svježem vazduhu u trajanju od najmanje 1h dnevno;

⁴⁸ CPT/Inf(2020) 41

Zaštitnik kao NPM upućuje sljedeće preporuke Ministarstvu rada i socijalnog staranja:

- da se preduzmu mjere za prevenciju osipanja medicinskog kadra iz ustanova socijalne zaštite;

4.4.3. JU Dom starih „Nikšić“

Obilazak JU Dom starih „Nikšić“ obavljen je u oktobru 2023.

Broj korisnika/ca prema starosti i polu na dan obilaska NPM-a: muški – 32; ženski – 43; do 64 godine – 9 korisnika/ca; od 65 do 79 godina – 26 korisnika/ca; preko 80 godina – 40 korisnika/ca.

Jedanaest korisnika/ca imalo je određenog staratelja.

Osnovna zapažanja:

Dom za stara lica u Nikšiću ima dobre uslove za boravak. Korisnici/ce sa kojima je tim NPM-a razgovarao pohvalno su se izrazili o odnosu osoblja, uslovima u kojima borave, ishrani.

Kadrovski kapaciteti trebali bi biti pojačani naročito u domenu zdravstvenog kadra. U ovom domenu potrebna je pomoć i uključivanje i resornog ministarstva u cilju organizacije optimalnog funkcionisanja zdravstvene ali i ostalih službi koje su kadrovski deficitarne. Tim NPM-a je nakon obilaska sugerisao da se bez stalnog prisustva ljekara u Domu se ne bi smjela administrirati parenteralna terapija kako bi se izbjegle fatalne posledice po korisnike u slučaju nastanka eventualnih komplikacija. Takođe, zapaženo je da se ne primjenjuje protokol u vezi kontrole bijele krvne loze kod aplikacije lija Clozapin, s obzirom da se laboratorijske analize u Domu starih vrše jednom u 3-6 mjeseci.

Važno je istaći da je stručnost i adekvatna edukovanost osoblja u domovima za stare neophodna uzevši u obzir da je navedeno nepohodno za prepoznavanje upozoravajućih simptoma i brzo i adekvatno reagovanje u određenim situacijama.

Mehanizam zaštite prava korisnika, definisan je Procedurom postupanja po pritužbama korisnika, što predstavlja dobru praksu. Pritužbi korisnika nije bilo, ali NPM ukazuje da se one ukoliko ih bude, trebaju zabilježiti u posebnom registru, shodno standardu koji zastupa Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.

Zaštitnik kao NPM upućuje sljedeće preporuke JU Dom starih „Nikšić“:

- da se parenteralna terapija daje isključivo u zdravstvenoj ustanovi, a u Domu samo i isključivo ukoliko je obezbjeđeno prisustvo ljekara tokom aplikacije iste;
- da se uspostavi redovno sistemsko praćenje leukocita, nakon uvođenja terapije lijekom klozapin;
- da se pritužbe upućene Upravi ustanove bilježe u posebnom registru;

Zaštitnik kao NPM upućuje sljedeće preporuke Ministarstvu rada i socijalnog staranja:

- da se preduzmu mjere za prevenciju osipanja medicinskog kadra iz ustanova socijalne zaštite;

4.4.4. JU Dom starih „Bijelo Polje“

Obilazak JU Dom starih „Bijelo Polje“ obavljen je u novembru 2023. godine.

Kapacitet Doma je 200 mjesta, sobe su dvokrevetne i trokrevetne, a svaka je opremljena odgovarajućim mobilijarom, sobe posjeduju terasu i kupatilo koje je prilagođeno korisnicima/cama usluga. U sklopu Doma nalaze se i prostorije za rekreaciju i druženje korisnika.

U momentu obilaska NPM-a u Domu su se nalazila 153 lica, a prosjek godina bio je 75. Na prvom spratu bilo je smješteno 56 korisnika, na drugom 59, a na trećem 27 korisnika. Ukupno je 52 lica koristilo kolica, a četvero hodalicu. Na odjeljenju demencije bilo je smješteno 17 lica.

Po ugovoru je bilo smješteno 38 korisnika. Sa dekubitusom je bilo 4 korisnika (dekubitusi su najčešće prisutni kod pacijenata sa ograničenom pokretljivošću).

Osnovna zapažanja:

Opšti utisak tima je da Dom ulaže napore kako bi usluge korisnicima bile pružene sa najvišim standardima. Na to ukazuju i realizovane preporuke koje su upućene tokom prethodnog obilaska. Zaštitnik kao NPM istovremeno ukazuje na važnost implemetacije svih preporuka, poštovanja važećih standrada propisanih domaćom legislativom, ali i onih međunarodnih.

Kada su u pitanju systemske preopruke za koje važna podrška resornog Ministarstva i dodatna finansijska sredstva Zaštitnik kao NPM izražava očekivanja da će se njima pristupiti u cilju unapređenja materijalnih uslova i kadrovskih potreba u Domu.

U odnosu na preporuke konstatovano je sljedeće:

Preporuke:

- da obezbijedi adekvatno grijanje korisnika u skladu sa realnim potrebama – **ispunjena**
- da ukloni sva grejna tijela iz hodnika i pojedinačnih prostorija – **ispunjena**
- da u što kraćem roku izvrši krećenje ustanove – **ispunjena**
- da pristupi saniranju podova – **ispunjena**

Preporuka - da personalizuju prostor na način što će biti postavljene zavjese, prigodno dekorišu zidove i na druge dostupne načine stvore prijatno životno okruženje za korisnike – **djelimično ispunjena**

Preporuke:

- da pristupe rekonstrukciji Doma kako bi osposobio teretni lift - **nije ispunjena**
- da razmotri mogućnost da se za stalno zaposli doktor medicine i da se Dom starih umreži u zdravstveni sistem, da bi se ljekarima omogućilo pisanje izvještaja, uputa, recepata itd. u ambulanti u kojoj obavljaju pregled - **nije ispunjena.**

4.4.5. Generalna zapažanja u odnosu na ustanove socijalne zaštite

Položaj korisnika u domovima za stare iz percepcije NPM-a bavi se prevshodno situacijama kada je korisnicima ograničeno kretanje (odjeljenja za demenciju) ali i ostalim aspektima gdje NPM uoči da je potrebno unaprijediti sistem. Takođe, koncept uspješnog ili optimalnog starenja podrazumijeva multidimenzionalni prilaz starenju, odnosno razmatranje somatskog i psihičkog stanja i usklađivanje terapijskih protokola, uz adekvatnu njegu i staranje. Na ove izazove može odgovoriti iskusan multidisciplinarni tim koji je u svakom domu najvažnija karika za njegovo optimalno funkcionisanje u skladu sa standardima.

Zaštitnik kao NPM kontinuirano ukazuje da se domovi suočavaju sa manjkom zdravstvenog kadra i generalno smanjenim interesovanjem zdravstvenog kadra za zapošljavanjem, zbog značajnih disproporcija u visini koeficijenata – zarada zdravstvenog kadra istih kvalifikacija zaposlenog u zdravstvenim ustanovama koje su u nadležnosti Ministarstva zdravlja. Upravo zato što pozno životno doba nosi posebne rizike za nastanak somatskih bolesti i komorbiditet sa mentalnim poremećajima, od kojih su demencije i depresija najzastupljenije potrebno je rješavati probleme koji se odnose na adekvatan broj kadrova određenih specijalnosti uz permanentno podsjećanje na ranjivost korisnika/ca i potrebu postizanja prijatnog i stimulišućeg okruženja.

4.5 MIGRANTI I IZBJEGLICE

4.5.1. Analiza pristupa teritoriji za lica kojima je potrebna međunarodna zaštita u Crnoj Gori, sa analizom preporuka iz 2022. godine

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore kao NPM je u periodu od oktobra zaključno sa decembrom 2023. godine, zahvaljujući podršci Agencije Ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR), sproveo aktivnosti koje imaju za cilj sagledavanje stanja poštovanja ljudskih prava izbjeglica i migranata.

Aktivnosti su imale su za cilj da osiguraju da se svi postupci na graničnim prelazima/zelenim granicama sprovode u skladu sa međunarodnim i nacionalnim standardima, uz najviše poštovanje ljudskih prava izbjeglica i migranata. Takođe, cilj je bio podržati ukupne kapacitete policijskih službenika/ca u održavanju politike otvorenih vrata za ove kategorije osoba i prevenirati mogući „push back“ tj. skup državnih mjera kojima se izbjeglice i migranti prisilno vraćaju preko granice - obično odmah nakon što je pređu - bez razmatranja njihovih individualnih okolnosti i bez mogućnosti podnošenja zahtjeva za azil. U tom cilju, Zaštitnik kao NPM je izvršio 25 obilazaka kojima su obuhvaćeni granični prelazi/zeleno granice sa Republikom Albanijom, Federacijom Bosnom i Hercegovinom i Republikom Hrvatskom, aerodromi u Podgorici i Tivtu, Prihvatilište za strance i centar za primjenu blažih mjera, Centar za prihvat – odsjek Božaj, kao i Centar za prihvat - odsjek Spuž, prikupio i analizirao nalaze sa terena i dobijene podatke.

Generalni zaključak u odnosu na GP koji su bili predmet analize

Na osnovu podataka i drugih prikupljenih informacija Zaštitnik je zapazio da su službenici uglavnom upoznati sa odredbama zakona kojim se uređuju prava izbjeglica i migranata u vezi sa pravom na ostvarivanje međunarodne zaštite u Crnoj Gori, što ocjenjuje pohvalnim.

Na nekim graničnim prelazima je omogućeno da se formalno (pisanim putem) izrazi namjera za podnošenje zahtjeva za dobijanje međunarodne zaštite, što Zaštitnik ocjenjuje napretkom u odnosu na prethodnu godinu, ali i dalje zabirnjava što na većini graničnih prelaza izražavanje namjere nije omogućeno, a što može predstavljati odvrćajuću okolnost.

Posebna evidencija i dokumentacija za lica koja su iskazala namjeru za podnošenje zahtjeva za dobijanje međunarodne zaštite se vodi na većini graničnih prelaza, što Zaštitnik pohvaljuje kao napredak u odnosu na prošlu godinu, kao i veću dostupnost informativnih flajera i brošura. Podsjećamo da pružanje informacija o procedurama na graničnom prelazu predstavlja neophodan element adekvatnog pravnog savjetovanja i upoznavanja sa pravima i obavezama stranaca koji traže međunarodnu zaštitu, a što istovremeno, usljed nemogućnosti stalnog prisustva prevodilaca, olakšava komunikaciju.

Bez obzira što Zaštitnik nije mogao utvrditi da je nedostatak vođenja evidencija na jednom GP za rezultat imalo kršenje ljudskih prava, važno je još jednom naglasiti da je neophodno dosledno sprovesti zakonske odredbe zbog svih mogućih budućih situacija. Isti zaključak se odnosi i na činjenicu da nijesu obezbijedena finansijska sredstva koja će biti na raspolaganju nadležnim službenicima Uprave policije u Stanicama granične policije, kako bi se obezbijedila hrana i smještaj, kao i prevoz lica koja su iskazala ili tek treba da izraze namjeru.

Kada su u pitanju granični prelazi, odnosno sa njima povezane stanice policije, Zaštitnik zapaža nedostatak dovoljnog broja službenika/ca u odnosu na važeće akte o sistematizaciji, nepovoljnu starosnu strukturu, nedovoljnu tehničku opremljenost službenika/ca, kao i opisane primjere da patrole službenika/ca rade i po 24 časa (uz pauzu od 4 časa), što sve jesu nedostaci koje je potrebno otkloniti u cilju zakonitog i profesionalnog obavljanja policijskih poslova.

Konačno, primijećuje se izostanak integrisanih softverskih rješenja koje bi službenicima olakšalo postupanje sa jedne, u smislu efikasnosti i izbjeglo preklapanje nadležnosti između pojedinih organizacionih cjelina, a sa druge strane omogućilo formiranje baze podataka na osnovu koje bi se dalje usmjereno i blagovremeno planirale aktivnosti u vezi sa postupkom dobijanja međunarodne zaštite u Crnoj Gori.

Zaštitnik kao NPM uputio je sljedeće preporuke:

- Popuniti upražnjena radna mjesta, shodno važećim aktima o sistematizaciji.
- U skladu sa trenutnom starosnom strukturom službenika/ca, blagovremeno planirati buduća zapošljavanja službenika/ca.
- Preispitati svrsishodnost prakse organizacije rada graničnih patrola u trajanju od po 24 časa, i u skladu sa nalazima urediti radno vrijeme službenika/ca na optimalan način.
- Sprovesti analizu tehničke opremljenosti službenika/ca i u skladu sa nalazima obezbijediti neophodna sredstva za rad.
- Preispitati potrebu izrade integrisanih softverskih rješenja koje bi povećalo efikasnost u postupku dobijanja međunarodne zaštite u Crnoj Gori.

4.5.2. Direkcija za prihvata stranaca koji traže međunarodnu zaštitu - Odsjeci Spuž i Božaj

Tim NPM- realizovao je obilaske Odsjeka u Spužu i na Božaju u više navrata tokom septembra, oktobra i novembra 2023. godine. Sastav tima bio je multidisciplinarni i u realizaciji obilazaka učestvovali su pravnik, psiholog i spec. psihijatrije.

Osnovna zapažanja:

Nakon posjete utisak tima je da zaposleni u Direkciji za prihvata stranaca koji traže međunarodnu zaštitu – odsjecima Spuž i Božaj nastoje da u potpunosti odgovore na kompleksne zadatke koji se odnose na adekvatan prihvata stranaca.

Utisak tima NPM-a je da se u Centrima za prihvata obezbjeđuje odgovarajući smještaj i ishrana, ali i pravna pomoć, zdravstvena zaštita. Psihološka pomoć je važan dio intervencije u zaštiti mentalnog zdravlja izbjeglica i migranata. Postojanje simptoma ne znači da osoba treba biti dijagnostifikovana nekim od poremećaja mentalnog zdravlja, već da u datom momentu ispoljava znake psihološke vulnerabilnosti koji mogu ukazivati i na akutni odgovor na stresne i teške životne okolnosti koji, uz pravovremenu i adekvatnu psihološku podršku može biti prevaziđen. Pravovremeno prepoznavanje simptoma i razumijevanja psihološke vulnerabilnosti korisnika uz angažman psihologa u Centru značajan su segment za suzbijanje faktora rizika i istovremeno jačanje zaštitnih faktora naročito kada su u pitanju ranjive grupe i pojedinci.

Medicinska dokumentacija i njen sadržaj od ključne su važnosti za analizu položaja korisnika/pacijenta u azilnim ustanovama. Tim NPM-a je zapazao da je rubrika sa incijalnog zdravstvenog pregleda za najveći broj korisnika Centra bila ispunjena observacijom "DOBRO". Zaštitnik kao NPM ukazuje na važnost preciznog dokumentovanja i sugeriše da se podaci koji se unose u Prijemni list stranca u rubriku „Zdravstveno stanje“ budu konkretni i da sadrže objektivne pokazatelje opšteg zdravstvenog stanja – tjelesne temperature, TA, pulsa, promjena na koži ili povreda - u skladu sa gore navedenim standardom Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT).

Unapređenje dokumentovanja neželjenih događaja ili incidenata u Direkciji – odsjecima Spuž i Božaj u smislu uspostavljanja Centralnog registra u kojem bi se ovakve situacije bilježile omogućio bi bolji bolji uvid Upravi

i spoljnim nadzornim tijelima u dinamiku događanja unutar samog Centra te stoga i planiranje preventivnih aktivnosti i bolju organizaciju menadžmenta u kriznim situacijama.

Nakon izvršenih obilazaka i sagledavanja zatečenog stanja Zaštitnik kao NPM upućuje preporuke Direkciji za prihvata stranaca koji traže međunarodnu zaštitu – odsjecima Spuž i Božaj:

- da su preduzmu koraci ka uspostavljanju preciznijeg dokumentovanja zdravstvenog stanja na inicijalnom zdravstvenom pregledu – da podaci sadrže objektivne pokazatelje opšteg zdravstvenog stanja ;
- da se uspostavi Centralni registar neželjenih događaja/incidenata.

4.5.3. Prinudna udaljenja stranaca

Prema pristigloj dokumentaciji, koja je upućena od sektora Granične policije, tokom 2023. godine broj lica koja su prinudno udaljenja bio je 43 lica.

Primjetan je trend pada u odnosu na prethodne godine – u 2022. godini realizovana su 64 prinudna udaljenja, u 2021. godini bilo je 114 prinudnih udaljenja, u 2020. godini taj broj je iznosio 138, dok je u 2019. godini bilo 144.

Generalna zapažanja u odnosu na proceduru prinudnih udaljenja:

Na osnovu uvida u dostavljaju dokumentaciju, zaključujemo da se prije svega, svakom licu prije donošenja Rješenja o protjerivanju odnosno Rješenja o izvršenju Rješenja o protjerivanju omogući da učestvuju u postupku, te da se izjasni na okolnosti zbog kojeg se vodi postupak, a što se potvrđuje potpisom stranke na Zapisnik.

Tokom postupka, donose se Rješenja o protjerivanju kao i Rješenja o izvršenju rješenja o protjerivanju, koja se uručuju stranci odmah.

Lične stvari lica, koja budu oduzeta prilikom lišavanja slobode se vrata licu prilikom udaljenja što se potvrđuje potpisom lica na potvrdi o vraćanju stvari, na kojoj nema zabilježenih primjedbi.

Analizom dostavljene dokumentacije primjećeno je da nije evidentirana nijedna upotreba sredstava prinude prilikom izvršenja prinudnih udaljenja.

V MEĐUNARODNE I DOMAĆE AKTIVNOSTI NPM-a

5.1. Saradnja sa Potkomitetom za prevenciju torture

Član 17 Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture (OPCAT) predviđa da svaka država članica je dužna da ima, odredi ili uvede, najkasnije godinu dana nakon stupanja na snagu ovog protokola ili nakon njegove ratifikacije ili pristupanja ovom protokolu, jedan ili više nezavisnih nacionalnih mehanizama za prevenciju torture na nacionalnom nivou, a član 20 [...] Da bi nacionalni mehanizmi za prevenciju mogli da izvršavaju svoja ovlašćenja, države članice ovog protokola obavezuju se da im obezbede: [...] (f) pravo da imaju kontakte sa Potkomitetom za prevenciju torture, da mu dostavljaju podatke i sastaju se s njim.

NPM Crne Gore, u toku izvještajne godine, nije imao finasijskih mogućnosti da prevede Izvještaj o radu NPM-a za 2023. godinu, na neki od službenih jezika Ujedinjenih nacija i dostavi ga SPT-u, kao ni posebne izvještaje urađene u toku 2023. ili prethodnih godina, tako da ova vrsta saradnje nije ostvarena.

5.2. Učešće na konferencijama, okruglim stolovima i radnim sastancima

Sa predstavnicima NVO sektora o Planu obilazaka NPM-a



U januaru je održan sastanak sa predstavnicima civilnog sektora, povodom izrade Plana obilazaka za 2023. godinu koje će realizovati Nacionalni mehanizam za prevenciju torture. Pozivu za sastanak odazvali su se predstavnici NVO Građanska alijansa, Juventas, U ime svih nas, Sinergija novih krila i predstavnik Udruženja paraplegičara.

Zaštitnik na konferenciji “Bez nekažnjivosti za povrede i kršenja ljudskih prava u Crnoj Gori”



Nedokumentovanje povreda, negativna solidarnost službenika/ca, nekažnjivost i propusti u radu državnih organa, neki su od problema u oblasti zaštite od torture u Crnoj Gori, kazao je zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore Siniša Bjeković na konferenciji u organizaciji NVO „Građanska alijansa“, održanoj u februaru 2023. godine.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore održao je predavanje za „Human Rights Defenders“ grupu



Zaštitnik Bjeković je govorio na temu Ljudska prava i policija, a u svom izlaganju predstavio je mandat institucije u odnosu na policiju, s fokusom na zaštitu građana/ki od torture, zaštitu prava na život i pravo privatnosti, kao i efikasan i djelotvoran pravni lijek.

Zamjenica Radović na sastanku ENNHRI-ja



Zamjenica Zaštitnika Mirjana Radović, u maju, bila je učesnica sastanka Evropske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava /ENNHRI/ na temu primjene instituta azila i migracija, kao i treninga u vezi sa uticajem novih tehnologija na ljudska prava u oblasti azila i migracija.

Obuka o postupanju prilikom prinudnih udaljenja stranaca



U organizaciji Frontexa u Rimu je održana obuka o postupanju policijskih službenika/ca prilikom operacije prinudnih udaljenja koja se realizuju avionom i ulozi institucija za ljudska prava, koje u ovoj operaciji učestvuju kao monitori cjelokupnog procesa. Savjetnici Zaštitnika Danijela Brajković i Mensur Brajković bili su učesnici obuke na kojoj su predstavljene faze postupka tokom prinudnih udaljenja i ciljevi monitoringa ovakvih složenih operacija.

Međunarodna konferencija o zaštiti prava osoba sa problemima mentalnog zdravlja



Tema sastanka NPM mreže koji je održan u junu bila je "Monitoring odjeljenja za mentalno zdravlje koji se nalaze u popravnim ustanovama", ispred crnogorskog NPM-a sastanku, koji je održan u Solunu, online je prisustvovala savjetnica Danijela Brajković.

U ime crnogorskog NPM-a učestvovali su Ombudsman Bjeković i zamjenica Radović. Prezentirali su temu "Djeca i adolescenti sa dominantnim problemima mentalnog zdravlja i mentalnim i fizičkim invaliditetom" i "Primjena mjera prinude prema maljolicima i licima sa mentalnim oboljenjem", u okviru čega je predstavljena praksa i preporuke u ovoj oblasti.

Sastanci sa timovima UNHCR-a i NPM Crne Gore i Albanije



Zaštitnik Siniša Bjeković kazao je da su tražioci međunarodne zaštite u proteklom periodu podnijeli neznatan broj pritužbi, navodeći pohvalnim što je nakon Analize i preporuka upućenim nadležnim organima tokom 2022. godine većina u postupku realizacije, a da su neke već sprovedene. One su se uglavnom odnosile na unaprjeđenje pristupa informacijama o pravnim procedurama i ljudskim pravima, kao i bolje uslove za organizaciju rada na otvorenom prostoru.

Regionalni skup o suzbijanju ekstremizma i radikalizacije u zatvorima



U organizaciji Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) u Sarajevu je održana regionalna radionica za jugoistočnu Evropu „Praćenje pritvorskih jedinica i zaštita ljudskih prava tokom sprječavanja i suzbijanja nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu (VERLT) u zatvorima“ u čijem radu je učestvovala zamjenica Zaštitnika Mirjana Radović, sa savjetnicima Mensurom Bošnjakom i Jovanom Đurović.

NPM o mentalnom zdravlju u mjestima pritvaranja



Savjetnica Zaštitnika Danijela Brajković bila je učesnica šestog sastanka, regiona OEBS-a, Nacionalnih mehanizama za prevenciju torture i organizacija civilnog društva. Tema sastanka, koji je održan u novembru, u Kopenhagenu, bila je "Mentalno zdravlje u mjestima pritvaranja".

VI PREDSTAVLJANJE RADA NPM-a

Izveštaj NPM-a za 2023. godinu dostavljen je Skupštini Crne Gore.

U cilju obavještavanja šire javnosti Izveštaj je objavljen na internet stranici institucije Zaštitnika, a zamjenica Zaštitnika, Mirjana Radović, rad NPM-a predstavila je izvještaj NPM-a na Plenumu, u decembru 2023 godine.

Izveštaj NPM-a razmotren je na plenumu



U Skupštini Crne Gore razmatran je izvještaj Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2022. godinu. Zaključke iz godišnjeg izvještaja Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture za 2022. godinu predstavila je zamjenica Zaštitnika Mirjana Radović.